

Udtog

af

Norges Historie.

Udarbeidet

til Brug i Almue-Skolerne

af

Andreas Faye,

Sognepræst til Holt.

Femte forbedrede Udgave.

Christiania 1852.

Forlagt af A. D. Wulfsberg & Co.

Indholdsliste.

Side

1. Harald Haarfager	1
2. Hakon Adalsteins-Fostre	4
3. Hakon Jarl	8
4. Olaf Tryggvason	9
5. Olaf den Hellige	13
6. Magnus den Gode og Harald Haardraade	17
7. Olaf Kyrre og Efterfølgere	19
8. De borgerlige Uroligheder	21
9. Sverrer Sigurdson	24
10. Hakon den Gamle	25
11. Norges Aftagende; den sorte Død	28
12. Unions-Kongerne	29
13. Reformationens Indførelse og Regjeringsformens Forandring ved Kong Christian III	32
14. Den nordiske syv Aars Feide; Frederik II	35
15. Christian IV	36

Side

16. Frederik III. Enevoldsmagtens Indførelse	40
17. Christian V	41
18. Frederik IV	42
19. Christian VI, Frederik V, Christian VII	47
20. Frederik VI. Norges Adskillelse fra Danmark og Forening med Sverige under een Konge	50
21. Fortegnelse over Norges Konger fra Harald Haarfager til nærværende Tid	55

1. Harald Haarfager.

[1]

Saa høit op i Tiden, som vor Kundskab naaer, var Norge deelt i mange smaa Riger, hvis Indbyggere vare af samme Folkefærd, som de nuværende Svenske og Danske. De styredes af Drotter eller Konger, hvis Magt dog var meget indskrænket, da disse kun sjelden kunde foretage sig noget af Betydenhed uden først paa Thinget at have hørt Folkets Mening og forlangt dets Hjelp. Forøvrigt vare Kongerne Anførere i Krig og forestode den Tids Gudstjeneste, som fornemlig bestod i Offeringer. Dertil kom, at de dømte tilligemed tolv Dommere, som desuden vare Præster eller Hofgoder og stode under Kongerne.

Blandt de gamle Kongeslægter havde den Frithjofske i Sogn en kort Tid staaet i stor Anseelse; men varig Indflydelse paa Norges Skjebne fik først Ynglingeætten, der fortrængt fra Sverige kom ind i Norge. Deels ved Giftermaal og deels ved Vaabenmagt stiftede denne Slægt i det søndenfjeldske Norge et Rige, der blev Gjenstand for Naboernes Frygt og Misundelse. Halfdan med Tilnavnet den Svarte, en af sin Tids dygtigste Mænd, maatte derfor udholde mangan blodig Kamp for at forsvare sit Rige, som han ei alene ved sin Vaabendaad, men ogsaa ved gode Love og deres Overholdelse gav indvortes Kraft og udvortes Anseelse. Da Halfdan engang paa usikker Vaariis kjørte over Randsfjorden, druknede han Aar 863 i sit 40de Aar og efterlod sit Rige til sin unge Søn Harald.

Denne Harald tog strax Herredømmet; thi endskjønt han kun var ung af Aar, var han dog større og stærkere end nogen Anden, derhos forstandig og meget kjæk. Nabofyrsternes ²

Angreb nødte den unge Konge til at gribe Sværdet, og han nedlagde det ei, førend Fjenden var beseiret, og den største Deel af det søndenfjeldske Norge lød hans Kongebud.

Hos en rig Bonde i Valders opfostredes paa samme Tid en Kongedatter ved Navn Gyda. Rygtet om den fagre Pige naaede ogsaa den unge Harald, der i et Julegilde bød nogle af sine Mænd at hente hende; men den stolte Gyda lod svare, at hun ei vilde have Harald til Mand, med mindre han for hendes Skyld underkastede sig hele Norge. Flere af Kongens Mænd raadede ham til at hevne sig paa den overmodige Kvinde; men Harald svor ved den Gud, der havde skabt ham og raader over Alt, hverken at skjære eller kjæmme sit Haar, førend han havde underlagt sig hele Norge med Skat og Skyld, eller i modsat Fald ladet sit Liv. Thrøndelagen blev erobret, mange Slag bleve leverede, og mange Seire vundne, inden han ved en afgjørende Kamp i Hafrsfjord*) fuldendte Norges Erobring i Aaret 885. Harald mindedes nu sit Løfte, ægtede Gyda og lod i et Gilde sit Haar, som i 10 Aar havde været ukjæmt, greie og skjære ved sin Ven Ragnvald Jarl. Da dette nu var saare langt og fagert, gav Jarlen Harald Tilnavnet Haarfager.

For lettere at regjere sit urolige Rige indsatte Harald Jarler, der skulde dømme Almuen efter Lov og Landsret, og under dem Hersere, hvilke maatte holde et vist Antal Krigsfolk til Landets Tjeneste. De bleve lønnede af de Skatter, som Kongen, imod hvad der før havde været Sædvane, efter eget Tykke paalagde Bønderne, idet han fratog dem deres Odel**). ³
Misfornøiede med Haralds Enevælde og den Strengthed, hvormed han overholdt Lovene, udvandrede en Mængde af Landets mægtigste Slægter. Nogle droge over til de skotske

Øer, andre befolkede Jamtaland og Helsingialand; atter andre forøgede de Vikingers (Sørøveres) Antal, som allerede længe under Navn af Normanner paa det frygteligste havde herjet Tydslands, Frankriges og flere Landes Kyster. De fleste og gjeveste Familier begave sig i Aaret 874 og følgende Aaringer over til det kort tilforn opdagede Island, hvor de oprettede en Fristat. Alle offentlige Anliggender bleve der afgjorte paa et almindeligt Thing, som kaldtes Althinget, under Bestyrelse af en paa visse Aar valgt Lagmand. Allerede den første Lagmand Ulflot forfattede en Lov, som med nogle Forandringer længe gjaldt paa Øen. Uagtet Islænderne vedbleve at staae i nøie Forbindelse med Moderlandet Norge, bevarede de dog igjennem flere Aarhundreder deres Uafhængighed og have ved deres Sands for Digtekunst og Historie erhvervet sig et hæderligt Eftermæle.

Da Harald var 50 Aar gammel, sammenkaldte han et stort Thing, paa Oplandene for at raade Bod paa de store Uroligheder, som hans mange allerede voxne Sønner foraarsagede. Her gav han dem alle Kongenavn og deelte Landet saaledes imellem dem, at de fik visse Fylker eller Landskaber at bestyre, hvis Indtægter de skulde dele med Overkongen. Dette Middel hjalp imidlertid ikke meget. Faderens Forkjærlighed for en yngre Søn Eirik, som han havde bestemt til Efterfølger, opvakte de ældre Brødres Misnøie. Eiriks Voldsomhed og Gjærrighed paadrog ham Folkets Uvillie, der endnu mere forøgedes ved hans Ægteskab med den underfundige Gunhild og ved Drabet af flere af hans Brødre. Man gav ham derfor Øgenavnet Blodøxe. Da hans Broder Halfdan Svarte vilde tage Hevn over Brodermorderen, og Harald ⁴

tog Eiriks Parti, stode Hærene allerede opstillede, og en Borgerkrig var nær ved at udbryde. I dette afgjørende Øieblik fremtraadte Skalden Guthorm Sindre. Han benyttede sig af den Yndest, hvori han stod hos Harald og Halfdan og af det Løfte, de begge tilforn havde givet ham om ei at afslaae ham en Bøns Opfyldelse, til at bringe et Forlig istand der hindrede en Borgerkrigs Udbrud. Den ædle Guthorm Sindres Navn mindes derfor endnu med Ros i Tale og Sang.

Tre Aar før sin Død nedlagde den ottiaarige Harald Regjeringen, efter at have erklæret Eirik for Overkonge, og levede sine sidste Dage i Ro. Oldingen døde Aar 933 og blev begravet i en stor Kjæmpehaug ved Karmsund. Han beskrives som en vakker, stor, stærk og saare kjek Mand, derhos venlig, gavmild og meget klog. Han var vel øvet i den Tids Færdigheder og agtede Digtekunsten høit. Hans Hof var derfor ei alene Samlingssted for Landets kjækkeste Helte, men ogsaa for den Tids største Skalde, der ikke blot besang, men selv udførte store Bedrifter. Haralds glimrende Egenskaber bleve dog fordunklede ved Heftighed, Mistænkelighed og Vellyst. For at ægte en jydsk Kongedatter, Ragnhild, forskjød han paa en Gang sine ni andre Hustruer.— Ragnhild blev Moder til Eirik Blodøxe.

*) I Nærheden af Stavanger.

**) Retten til at beskatte sig selv.

2. Hakon Adalsteins-Fostre.

4

Med Thora Mostrstang, en Pige af fornem Byrd, havde Harald paa sine gamle Dage havt en Søn, der blev kaldet Hakon. Som Barn blev han sendt den engelske Konge

Athelstan eller Adalstein til Opfostring, hvorfor han blev kaldet Hakon Adalsteins-Fostre. Ved Forstand og gode Sæder vandt den fagre Dreng Alles Yndest, og den engelske Konge elskede ham høit. Han lod ham oplære i alle de Færdigheder, som da hørte til en fyrstelig Opdragelse, og forærede ham et kosteligt Sværd, Kværnbiter kaldet. Da Hakon var femten Aar gammel, understøttede Adalstein ham med en Hær og en Flaade for at drage over til Norge, hvor Hadet mod Broderen Eirik Blodøxe meer og meer havde tiltaget. I en Storm tabte Hakon den største Deel af sin Flaade, men dette Tab blev fuldeligen erstattet, da Thronderne i Aaret 935 paa den kloge Sigurd Jarls Opfordring, eenstemmigen kaarede Hakon til Konge. Da fast det hele Land med Glæde forenede sig med denne vennehulde Yngling, der gjengav Bønderne deres Odel, blev Eirik nødt til at forlade Landet.

Hakon regjerede længe med Viisdom og Kraft over Norge, som han ved gode Love og hensigtsmæssige Indretninger søgte at ophjælpe. Ved Hjælp af Thorleif den Vise, Sigurd Jarl og andre erfarne Mænd bragte han Gulathings og Frostathings-Lovene i Stand, som Almuen paa Gulathinget paa Hordaland*) og paa Frostathinget**) gav Lovs Kraft. For at betrygge Landet mod Overfald oprettede Hakon paa høie Bjerge Varer, der ved en Fiendes Nærmelse skulde antændes, og indeelte sit Rige langs Søsiden i Skibreder, der, naar Varen brændte eller Budstikken (Herør) kom, skulde stille et bestemt Antal Folk og Skibe til Fædrenelandets Forsvar. Beboerne af Jamtaland og en Deel af Helsingialand, der nedstammede fra Normænd, erkjendte frivilligen Norges Konge for deres Overhoved.

Uagtet Hakon ved sin vennesæle Færd havde erhvervet sig sine Landsmænds Kjærlighed, var det dog ikke langt fra, at det var kommet til alvorlige Optrin imellem Kongen og Thrønderne.⁶ Folket var endnu hedensk og kjendte ikke den ene sande Gud og hans Villie. Det dyrkede derimod mange Afguder som Odin, Thor, Freyr, Baldr, Frygga, Freya o. fl., til hvilke de paa bestemte Høitider, især ved Julefesten, offrede Dyr, fornemlig Heste, og stundom endog Mennesker. Hakon, som i England var bleven opdragen i den christne Tro, ansaa det for sin Pligt at gjøre sine Undersaatter bekjendte med den sande Tro. Han indkaldte derfor engelske Præster, byggede nogle Kirker og fik nogle af sine fortrolige Venner til at lade sig døbe. Endelig fremtraadte han i en talrig Forsamling paa Frostathing og bød Alle at tro paa een Gud og forsage alle Offringer, helligholde hver syvende Dag og faste een Dag i hver Uge. Dette Forslag opvakte stor Knurren blandt Almuen. Den djerve Asbjørn af Medalhus, en rig Bonde, reiste sig nu og erklærede i en kraftfuld Tale, at Bønderne ei vilde forsage den Tro, som deres Fædre fra Slægt til Slægt havde havt, og som derhos havde hjulpet dem selv, og at de vilde kaare sig en anden Høvding, under hvilken de kunde beholde deres Tro, hvis Kongen ei inden Thinget blev sluttet, vilde forandre sit Forsæt. Kongens Føielighed, saavel ved denne Leilighed, som ved et Offergilde paa Hlade*), forøgede Thrøndernes Overmod. De dræbte hans Præster, brændte hans Kirker og tvang ham ved en Juleoffring paa Mære til at spise Hestelever, som den Tids Christne betragtede som en Vederstyggelighed, og til at drikke alle de Offerbægre, som Bønderne iskjænkede for ham, uden at gjøre Kors over dem. Opbragt forlod Hakon Thinget og lovede at

gjengjælde Thrønderne deres Overmod. Han samlede en Hær, og Rygtet gik, at det gjaldt Thrøndelagen, da udvortes Fiender afværgede en Borgerkrig. Disse Fiender vare den fordrevne Eirik⁷ Blodøxes Sønner. Efterat deres Fader nemlig var dræbt i England, vare de med deres berygtede Moder Gunhild dragne til den danske Konge Harald Blaatand, som understøttede dem med Folk og Skibe for at støde Hakon fra Thronen eller i det mindste svække den farlige Naboes Kraft. Saasnart Hakon fik Underretning om denne Ufred, forligte han sig med Thrønderne og slog sine Fiender, først i et blodigt Slag paa Augvaldsnes*) og nogle Aar senere paa Rastar-Kalf paa Freidø, hvor den gamle Eigill Ullserk ved sin Klogskab og sit Mod hjalp Hakon til en Seier over mangefold flere Fiender.

Omtrent sex Aar derefter sad Kong Hakon paa Øen Stord ved Davrebord med sine Hirdmænd og nogle Bønder, da hans Frænde Eyvind Skaldaspilder iilsomt traadte ind i Hallen og i et Kvad meldte, at Fienden var nær. En talrig Skare fulgte Gunhilds Sønner, og kun faa vare Hakons Stridsmænd i Sammenligning med dem; men da Kongen ønskede at vove en Dyst, svigtede ei hans Kjæmper. Han takkede dem for deres Mod og bød dem at væbne sig; han selv iførte sig sin Ringbrynie, tog Kværnbiter i sin Haand, satte en gylden Hjelm paa sit Hoved og et Skjold paa sin Arm. Han ordnede nu sine Helte og førte dem i Kampen. Først skjød man med Spyd, derpaa greb man til Sværd. Hakon og hans Jævnlige i Styrke, Thoralf hin Stærke, gik frem foran Mærket (Fanen) og hug med begge Hænder, saa at Kampen blev blodig. Da Kongens gyldne Hjelm i Solskinnet tjente Fienden til Stævne, kastede Eyvind Skaldaspilder en Hætte over den. Da skreg den vilde Eyvind

Skreya: „Skjuler Normanna-Konung sig nu? Er han flyet, eller hvor er Guldhjelman?“ „Hold fram, som du stævner, om du vilst⁸ finde Normanna-Konung,“ raabte Hakon til Eyvind, der flux hævede sit Sværd og hug efter Kongen; men Thoralf skjød sit Skjold saa hvast imellem, at Eyvind ravede. I samme Stund fattede Hakon sit Sværd med begge Hænder og kløvede med eet Hug Eyvinds Hjelm og Hoved. I det samme blev Eyvinds Broder, den vældige Alf Askmand, fældet af Thoralf. Ved disse Kjæmpers Drab flyede Fienden; men under Forfølgelsen blev Hakon truffen i Armen af en Piil, hvorved Norge kort efter tabte en Fyrste, som Samtiden begræd som en Fader og Efterverdenen sætter høit blandt Norges ædle og store Konger (960).

*) I det nuværende Bergens Stift.

**) I Throndhjems Stift, som i de Dage kaldtes Thrandheim, siden Throndelagen.

*) Tæt ved Throndhjem.

*) Paa Karmøen Nord for Stavanger.

3. Hakon Jarl.

8

Ved den ædle Hakons Drab bleve hans Broder Eiriks Sønner Norges Herskere. Den ældste blandt disse, der efter deres Moder almindeligen kaldtes Gunhilds Sønner, var Harald Graafeld, der egentlig var at betragte som Overkonge. De vare dygtige Krigere og vakkre at see til, men gjerrige og voldsomme. Da Hungersnød desuden plagede Landet under deres Regjering, bleve de almindelig forhadte, og flere af dem fik en voldsom Død. En farlig Modstander havde de i den thrønderske Jarl Hakon, der af Gaarden Hlade kaldtes Hladejarlen. Hans Fader, den før nævnte Sigurd Jarl, havde

Gunhilds Sønner lumskeligen indebrændt. Den unge Hakon var tapper og klog, men derhos meget underfundig.

Fordreven fra Norge begav Hakon sig til den danske Konge Harald Blaatand. Her fik han ved sine rænkefulde Planer Harald Graafeld 976 lokket til Danmark og dræbt, og sig selv udnævnt til den danske Konges Jarl over Norge, som uden Modstand underkastede sig den yndede og anseete Jarl. Ved klog⁹ Benyttelse af Omstændighederne nødte han siden den danske Konge til at erkjende Norges Uafhængighed. Denne befæstede han endnu mere ved en blodig Seier, som han i Hjørungavaag*) vandt over de krigerske Jomsvikinger**), der af den danske Konge Sveinn Tveskjeg vare blevne ansporede til at angribe ham.

Snart maatte dog Hakon sande, at Hovmod staaer for Fald. Stolt af sin Magt glemte han alt Maadehold. Hans Grusomhed og Vellyst gjorde ham snart forhadet. Paa Bynæsset i Nærheden af Hlade, boede Orm Lyrgja, en mægtig Bonde, der havde en Hustru Gudrun, som for sin Sjørheds Skyld blev kaldet Lundarsol eller Solen paa Gaarden Lunde. Jarlen fik Lyst til den fagre Kvinde og vilde lade hende føre til sig; men hendes Mand fik Almuen til at gjøre Opstand. Hakon blev overrasket og flygtede til sin Frille Thora paa Rimol. For at frelse Livet maatte Norges nylig saa stolte og mægtige Hersker skjule sig i et Hul, der i Hast blev gravet under en Svinesti, hvor hans eneste Ledsager, Trællen Karkr, troløs myrdede sin ulykkelige Herre Aar 995.

*) Livaag paa Søndmør.

**) Sørøverstaden Jomsborg laa i Venden (det nuværende Forpommern).

4. Olaf Tryggvason.

Ved Hakons Drab blev Olaf Tryggvason Konge. Vidunderlig havde hans Liv været. Paa den onde Dronning Gunhilds Anstiftelse var hans Fader, den norske Underkonge Tryggve, bleven myrdet, og hans Moder Astrid undkom kun ved en hastig Flugt. Under denne fødte hun paa en Holme i Randsfjorden en Søn, som blev kaldet Olaf. For at undgaa Gunhilds Efterstræbelser flygtede Astrid med sin unge Søn under store Farer ud af Landet. Paa en Reise til Gardarike*) blev¹⁰ det Skib, hvorpaa de vare, overfaldet af Sørøvere, der skilte Olaf fra hans Moder og solgte ham for en Buk til en Mand, der atter afhændede ham for en Kjole til en Estlænder ved Navn Reas. Ved en Hændelse traf han her paa sin Morbroder, der løskjøbte ham og tog ham med til Gardarike, hvor hans høie Byrd blev bekjendt og han kom i stor Yndest hos Landets Dronning. Da han blev voxen, drog han ud paa Vikingetog og ægtede først en vendisk og siden en irsk Kongedatter. Efter nogle Aars Omsværmen drog han som en kjek og berømt Helt til Norge. Med 5 Langskibe stævnede han ind ad Throndhjemsfjorden i det afgjørende Øieblik, da Almuen havde gjort Opstand mod Hakon Jarl. Thrønderne valgte nu med Glæde Olaf, som desuden var af den gamle Kongeæt, til Konge, og en gjevere Mand var vanskelig at finde. Han var stærkere og behændigere end enhver Anden. Han gik uden Borde paa Aarerne, naar hans Mænd roede et Langskib, og legede med tre Haandsaxe (korte Sværd) paa een Gang, saa at en af dem bestandig var i Luften. Han hug med begge Hænder, skjød med to Spyd ad Gangen, var saare kyndig i Bueskydning og Svømning. Han var vakker, munter, blid, vennesæl og saare

gavmild, overgik Alle i Tapperhed, men var derhos hidsig og i sin Vrede grum. At plyndre paa Hav og Strand blev i de Dage ei anseet for Skam, men tvertimod for en hæderlig Syssel for enhver tapper og ærekjær Yngling. Paa et saadant Tog havde Olaf antaget den christne Tro, som han besluttede at indføre i sit Fædreneland, der paa den Tid var ganske hedensk. Med Klogskab og Overtalelse fik han Viken christnet. I det vestenfjeldske Norge dristede Almuen sig ei til at gjøre Modstand, men antog paa Mostr, Gula- og Dragseids-Thingene den nye Lære. Paa Øen Mostr paa Søndhordland lod Olaf bygge en liden Steenkirke, der endnu staar og er den ældste Kirke i Norge. Nordenfjelds fandt han vel kraftig Modstand, men ved Klogskab og Magt, der stundom udartede til oprørende Grumhed, drev han dog sit Forsæt igjennem. Olafs Omvendelsesiver indskrænkede sig ei til Norge alene, men strakte sig til Island, til det nylig fra Island opdagede Grønland og til Færøerne, hvilke sidste Helten Sigmund Bræstersøn christnede.

Samtidig med Olaf var den svenske Dronning Sigrid Storraade. Hun havde gjort sig berygtet ved at lade indebrænde tvende Konger, der beilede til hende. Dette uagtet forlangte Olaf hendes Haand. For at aftale de nærmere Betingelser, kom de sammen i Konghella. Da Sigrid her nægtede at antage den christne Tro, blev den hidsige Olaf saa opbragt, at han ei alene skjeldte hende ud for en gammel Kjærring og hedensk som en Hund, men endog slog hende i Ansigtet med sin Handske. Den fornærmede Kvinde lovede Hevn og holdt Løfte. Saasart hun derfor nogen Tid efter fik Kundskab om, at Olaf med sin Flaade var seilet igjennem Øresundet til Venden, opeggede hun den

danske Konge Sveinn Tveskjeg, med hvem hun havde giftet sig, til at indgaa Forening med hendes Søn den svenske Konge, Olaf Skotkonung, og med den landflygtige norske Jarl Eirik, en Søn af Hakon Hladejarl. Ved Hjelp af den lumske Sigvald Jarl fra Jomsborg lykkedes det de forbundne Fyrster at overraske Olaf ved Svoldr, en liden Ø ved Vendens Kyst. Da Normændene kun havde elleve Langskibe samlede til at sætte imod Fiendens talrige Flaade, raadede Kongens Morbroder Thorkell Dydrill til Flugt; men den uforsagte Olaf svarede: „Aldrig har jeg flyet i Strid, skal heller ikke gjøre det idag. Gud raader for Livet.“ Kong¹² Olaf stod i Løftingen (Bagstavnen) paa sit Skib Ormen hiin Lange høit over de Øvrige. Han bar et gyldent Skjold, en forgyldt Hjelm og over Brynien en kort rød Kjortel. Kampen var blodig; men Seiren var længe uvis; thi vel vare Fienderne talrige; men Ormen var høibordet, og Kjæmper vare inden Borde. Endelig lagde Eirik Jarl til med sit Skib. Han var kjek og stridbar og havde sin Faders Drab at hevne. Paa Olafs Skib var den attenaarige Einar Thambarskjelver, Nordens første Bueskytter. Han spændte sin Bue mod den dristige Jarl; men i det samme brast den med et saadant Brag, at Olaf forundret spurgte: „hvad brast der saa høit?“ „Norge af dine Hænder, Kongel!“ svarede Einar. „Vel er ikke saa stor Brøst vorden,“ sagde Kongen! „Gud raader for Livet, og ei din Bue; tag min og skyd med!“ „For veg, for veg er Kongens Bue,“ svarede Skytten, som i dens Sted greb Skjold og Sværd og stred mandigen. Den fiendtlige Overmagt var imidlertid for stor. Stedse understøttet med friske Folk fra den danske og svenske Flaade, lykkedes det endelig Eirik at faa Fæste paa Ormen. Omkring den tappre Konge opstod nu en fortvivlet Kamp. Her

faldt hans Svogre Hyrning og Thorgeir, hans Stavngjemmer Ulf hiin Røde og mange andre Helte, der efterlode sig et berømmeligt Eftermæle. For ei levende at falde i sine forbittrede Fienders Hænder, sprang den saarede Konge med sine tiloversblevne Mænd over Borde, og aldrig saa Norge mere den gjeveste Helt, det nogensinde fostrede. Dette skede den 9de September Aar 1000. Eirik beholdt Ormen hiin Lange, og delte sit Fødeland med den svenske og danske Konge.

Olaf har anlagt Staden Nidaros, som nu kaldes Throndhjem efter det Landskab, hvori den ligger.

*) En Deel af det nuværende Rusland.

5. Olaf den Hellige.

13

Uagtet Norge efter Slaget ved Svoldr blev deelt imellem Seierherrerne, vare Eirik Jarl og hans Broder Sveinn egentlig Landets Styrere, da de ogsaa fik Bestyrelsen af de Fylker, som ved Delingen tilfaldt den danske og svenske Konge, med hvilke de vare besvogrede. Eirik Jarl var en af sin Tids meest udmærkede Mænd, tapper i Krig, men mild i Fred. I Hjørungavaag og ved Svoldr havde han aflagt Prøver paa glimrende Tapperhed, forenet med Ædelmodighed. I femten Aar styrede han med Viisdom Norge, som han overlod til sin unge Søn Hakon og sin Broder Sveinn, da han selv maatte følge Sveinn Tveskjægs Søn Knut over til England. Kort derpaa blev hans Familie fortrængt fra Norge af den norske Kongesøn Olaf, som siden erholdt Tilnavnet den Hellige.

Olafs Fader, den norske Underkonge Harald Grenske, havde Sigrid Storraade ladet indebrænde. Hans Moder Asta fra

Gudbrandsdalen havde siden ægtet Sigurd Syr, Underkonge paa Ringerike. Hos ham blev den unge Olaf opfostret. Sigurd var en viis og fredelskende Mand, der levede som Bonde og med Omhu drev de store Gaarde, han eiede paa Ringerike. Engang bød Sigurd den unge Olaf at sadle en Hest, da han vilde ride ud for at see til Høstfolkene. Drengen, hvis Ærekjærhed blev stødt ved et saadant Forlangende, lagde Sadelen paa en Buk og trak den frem til den gamle Konge. „Jeg seer nok,“ sagde denne, „at Du er mere storsindet end jeg og vil være mine Befalinger kvit.“ Derfor gav han Olaf, da han var tolv Aar gammel, et Skib, hvormed han efter de Tiders Skik drog ud paa Sørøveri. Han sværmede flere Aar vidt omkring, erhvervede sig Gods og et berømt Navn. Som en prøvet Helt vendte han tilbage til sit Fødeland, hvor Sigurd Syrs Anseelse og Søseiren ved Nesiar*) forskaffede ham Norges Kongestol (1015). Den unge Hakon Eiriksson drog over til England, og Farbroderen Sveinn Jarl døde kort efter i Sverige.

14

Under Jarlernes Regjering var Christendommen kommen i Forfald, saa at Olaf med sin Religionsiver fik nok at gjøre. Med 300 stridbare Mænd drog han omkring fra Bygd til Bygd, underviste, som det heder, Folket i den sande Tro og gode Sæder, men straffede haardeligen Enhver, der ei vilde tjene den sande Gud. Paa Hundthorp i Gudbrandsdalen boede den Tid en mægtig Herser, der hedte Dalagudbrand. Ved Rygtet om Kongens Ankomst opbød han ved Budstikken Almuen til at samles mandstærk for at forsvare deres Fædrenerguder. Han havde et Billede af Guden Thor, hvorpaa han satte megen Lid. Det var stort, hult og rigeligen behængt med Guld og Sølv. Daglig blev der sat for det fire Lever Fladbrød med tilsvarende

Kjødmad, som den overtroiske Mængde indbildte sig, at Guden selv fortærede. Dette Afgudsbillede blev baaret ud paa Thingvolden for at indjage Kongen og hans Mænd Skræk. De tilstedeværende Bønder bøiede sig dybt for deres Gud, og heel haanligen spurgte nu Dalagudbrand Kongen og hans Biskop, hvor deres Gud nu var henne, og om de turde see Guden Thor i Øinene. „Se der er vor Gud,“ svarede Kongen. „Vender nu Eders Øine mod Østen, der færdes vor Gud med meget Lys.“ Bønderne vendte sig nu mod Østen, hvor Solen just oprandt. I samme Øieblik knuste Kolbein hiin Stærke paa Olafs Vink med et vældigt Kølleslag Afgudsbilledet, af hvilket en Mængde Muus, Orme og Øgler kom frem. Forfærdelse greb Bønderne, og overbeviste om deres Thors Afmagt, underkastede de sig frivillig¹⁵ og lode sig døbe. Gudbrand selv blev døbt, ja byggede endog den første Kirke i Dalen.

De gamle Love blev forbedrede, en Kirkelov (Christenret) blev forfattet af Biskop Grimkell, og en Gaardsret (Hirdskraa) given, der bestemte Enhvers Plads og Pligter ved Kongens talrige Hof. Ved Kongens Side sad Biskoppen, og lige over for ham Stallaren, hvis Pligt det iblandt andet var at tale Kongens Sag paa Thinget. Ved Hoffet var desuden 60 Hirdmænd og 30 Gestir, som han gav Sold og visse Love. Hoffets Fornødenheder og Gaardsarbeide blev besørget ved 30 Huskarle og mange Trælle. Øl og Mjød blev drukket af Horn ved Ilden. Alle Hirdmænd sov sammen i een Stue. Olaf bragte det derhos saavidt, at Folket gav sit Samtykke til de Love, han foreslog.

De langvarige Stridigheder, Olaf havde med den hovmodige svenske Konge Olaf Skøtkonung, hvis Datter han ægtede imod Faderens Villie, var af liden Vigtighed. Farligere derimod var

hans Uenighed med flere af Landets mægtigste Høvdinge, der ei fandt Behag i Olafs kraftfulde og myndige Styrelse. Den meest anseete blandt disse var Erling Skjalgsson paa Sole paa Jæderen, der gjaldt for den gjeveste blandt alle Lendermænd i Norge. Nitti og flere fribaarne Mænd spiste daglig ved hans Bord og stode i hans Tjeneste, foruden et stort Antal Trælle, som han behandlede med megen Mildhed. Han var af en mægtig Slægt og gift med Olaf Tryggvasons Søster. Han tilbød Olaf sit Venskab, naar han maatte beholde sine store Forlehninger; men da Kongen afslog dette, lagdes Grunden til et Uvenskab, der brød ud til en aabenbar Strid i Anledning af Erlings Søstersøn, den halogalandske Høvding Asbjørn Sigurdsson, som Kongen tilsidst lod dræbe. Asbjørns store og mægtige Familie svor Hevn.¹⁶ Den listige Knut, Sveinn Tveskjægs Søn, Konge i Danmark og England, forøgede ved store Løfter og rige Gaver Misfornøielsen.

En Krig udbrød mellem Knut og Olaf, der forenede sig med sin Svoger Kong Anund Jacob i Sverige. Efter et Slag ved Helgeaa i Skaane vendte Olaf tilbage til Norge, hvor han ved Knuts Ankomst blev næsten ganske forladt. Kun ledsaget af faa Trofaste begav han sig til Gardarike, hvor han hos Kong Jarisleif fandt en venlig Modtagelse. Opmuntret ved en Drøm og understøttet af sin Svoger Anund Jacob, sin Halvbroder Harald Sigurdsson og Flere, vendte han i Aaret 1030 tilbage til Norge. Med omtrent 4000 Mand rykkede han ind i Værdalen*), hvor han ved Stiklastad stødte paa 10,000 Bønder, anførte af de mægtigste Høvdinge Nordenfjelds, nemlig: Kalf Arnason, Harek af Thjøttø og den omtalte Asbjørns Farbroder Thorer Hund paa Bjarkø. Det kom til et heftigt Slag, hvori Olaf efter

en mandig Kamp blev dræbt, og hans Hær deels nedhugget, deels adsplittet.

Olafs Religionsiver i Forening med de mange Undere, som foregaves at være indtrufne ved hans Lig, forskaffede ham Tilnavnet den Hellige. Almuen erklærede ham for at være sand Helgen, og Kirker til hans Ære bleve byggede ei alene i Norden, men endog i det fjerne Constantinopel, vore Forfædres Miklagard. Han beskrives som en Mand af middelmaadig Høide, før og stærk. Han havde lysbrunt Haar, et bredt, rødt og klart Ansigt og vakkre levende Øine. Han besad mange Færdigheder, kunde skyde godt med Bue, var en dygtig Svømmer og en hændig Smed. Hans Tale var djerv og hans Maal klart. Han var derhos en meget duelig Konge, tapper og dristig, men ærgjerrig, myndig og voldsom. Olaf anlagde Staden Sarpsborg.

*) Nu Brunlaugsnæsset ved Laurvik.

*) I Thrøndelagen.

6. Magnus den Gode og Harald Haardraade.

Den mægtige Kong Knut satte efter Olafs Fald sin unge Søn Sveinn paa Norges Kongestol; men slette Raadgivere og uklog Fremgangsmaade gjorde ham og hans Regjering snart forhadet. Flere mægtige Mænd, i hvis Spidse Sanct Olafs Modstandere Kalf Arnason og Einar Thambarskjelver stode, forenede sig for at sætte hans Søn, den unge Magnus, paa Thronen. Han blev hentet fra Gardarike. Sveinn maatte fly, og Magnus blev Norges Konge. Ifølge en Forening med Sveinns Broder Hardeknut blev han ved dennes Død ogsaa Konge over Danmark.

Til Jarl over dette sit nye Rige indsatte den godtroende Magnus, mod den erfarne Einar Thambarskjelvers Raad, Kong Knuts Søstersøn, Sveinn Estridson. Magnus fik snart Anledning til at angre sin Uforsigtighed. Sveinn sveg sin Troskabsed og indviklede ved sin Opstand Magnus i en Krig, som truede med at blive farlig, da hans egen Farbroder Harald forenede sig med Fjenden. Denne krigerske og ærgjerrige Mand havde nemlig efter Slaget ved Stiklastad begivet sig til Miklagard, hvor han blandt Væringerne, den græske Keisers Livvagt, havde erhvervet sig megen Krigserfarenhed og Rigdomme. Et Forlig kom imidlertid i Stand, ifølge hvilket Magnus deelte Norge med sin Farbroder, og denne sine store Rigdomme med sin Brodersøn. Den gode Forstaaelse imellem den hidsige Magnus og den herskesyge Harald varede ikke længe; men Magnus, som har faaet Tilnavnet den Gode, døde ung, og Harald blev Norges Enehersker. 18

Harald førte en langvarig Krig med Sveinn Estridsson, som han forgjæves søgte at støde fra den danske Kongestol. I Nisaaen*) stødte engang de fiendtlige Flaader sammen. Uagtet Harald blev overrasket af en overlegen dansk Flaade, vandt han dog en glimrende Seier. Sveinns eget Skib blev ryddet, og han maatte selv takke den norske Jarl Hakon Ivarsson for Liv og Frihed, da denne hemmelig lod ham bringe ud af Slaget.

I samme Slag blev Olaf den Helliges trofaste Ven Finn Arnason, der misfornøiet med Harald havde forladt Norge, tagen til Fange. Kongens Samtale med denne gamle næsten blinde Høvding viser, hvor raae den Tids Sæder vare. „Vil Du have Fred, skjønt Du ei har fortjent det,“ spurgte Kongen. „Ikke af Dig, din Hund,“ svarede Finn. „Vil Du da,“ vedblev

Harald, „at Magnus, din Frænde skal give Dig Fred?“ Det var Kongens unge Søn. „Hvad kan den Hvalp raade for Fred?“ svarede den vrede Høvding. Da lo Kongen, som fandt Moro i at ærte ham og sagde: „Vil Du tage Fred af Thora, din Frændkone?“ Saa hedte Dronningen, der var Finns Broderdatter. „Er hun her,“ svarede Finn. „Ei er det da underligt, at Du har bidt saa vel fra Dig, siden Mærren har fulgt Dig.“ Ikke destomindre gav Kongen den grove Finn Fred.

Ei altid var Harald saa mild. Hakon Ivarsson maatte forlade Landet, fordi han havde reddet Kong Sveinns Liv. Allerede før den Tid var den syttiaarige Einar Thambarskjelver bleven et Offer for Kongens Hevn. I Slaget ved Svoldr blev han fangen, men benaadet af Eirik Jarl, som siden gav ham sin fagre Søster Bergliot til Ægtefælle og store Forlehninger. Under Magnus den Gode, hvis Fosterfader han havde været, stod han i stor Anseelse. Harald derimod kunde ei enes med den myndige og mægtige Mand, der var meget yndet af Almuen. Under det Paaskud at forlige sig med ham, indbød Kongen ham til en Sammenkomst i Nidaros; men neppe var Oldingen traadt ind i Kongens Hal, førend han blev overfalden af Snigmordere og dræbt tilligemed sin Søn Eindrid.

To Aar efterat han havde sluttet Fred med Danmark, drog den krigslystne Harald med en talrig Hær og Flaade over til England for at understøtte den engelske Jarl Toste mod hans Broder Kong Harald Godvinson. Paa dette Tog faldt han med den største Deel af sin Hær i Heltekampen ved York 1066. Han var en klog, erfaren og tapper Konge, men en voldsom, herskesyg og hevngjerrig Mand. Han har anlagt Staden Oslo.

*) Ved Halmstad.

7. Olaf Kyrre og Efterfølgere.

Haralds Søn Olaf var et Særsyn blandt den Tids Konger; thi han foretrak Freden og dens blidere Sysler for den vilde Krig. Man kaldte ham derfor Kyrre (den Stille) eller Bonde. Han har store Fortjenester af Norges Opkomst og Indbyggernes mildere Levemaade. Nordmændene vare endnu i de Tider raae og ubekjendte med Livets Bekvemmeligheder, men derfor ogsaa stærke og haardføre. Opdragelsen var streng. Deres Huse vare meget simple; Vaaningshuset bestod som oftest kun af een Stue, hvori den hele Familie kogte, spiste, opholdt sig og sov. Midt paa Jordgulvet brændte Ilden (Langeldr), og Røgen steg op igjennem et Hul paa Taget (Ljøret). Simple som deres Huse vare ogsaa deres Spise og Klæder. For at befordre Landets Velstand ophjalp han Agerdyrkningen og Handelen, som i de ældre Tider næsten kun bestod i Sørøveri, men nu ved den mildere Aand, som Christendommen medførte, efterhaanden gik over til Handel og blev vigtigere end før. Han anlagde Bergen, som snart blev Norges vigtigste Handelsstad. ²⁰

For at hindre de mange Uordener, som ved de almindelige Omgangsdrikkelag fandt Sted, indrettede han i Stæderne Gildestuer, som i Almindelighed bleve helligede St. Olaf. Naar Gildeklokken lød, samledes Gildebrødrene, som maatte rette sig efter visse Love (Skraaer). Istedetfor Langeldr, der brændte midt paa Gulvet, bleve Ovnstuer indrettede, og Halm blev strøet paa Gulvet baade Vinter og Sommer. Bægre og Kar fortrængte ved Hoffet Dyrehorn, hvoraf man tilforn drak Øl og Mjød ved Arnen. I den Tid begyndte man at indføre Voxlys og at bruge andre udenlandske Skikke. Stadselige Buxer, der bleve snørede om Benene, høie Sko udsyede med Silke, Rynkekjorteler med

fem Alen lange Ærmer, der bleve rynkede lige op til Axlerne, kom da i Brug.

Olaf var en meget gudfrygtig Mand, der gjerne læste i den hellige Skrift og flittig besøgte Guds Huus. Han lod ogsaa bygge mange Kirker og bød Almuen i ethvert Fylke at opbygge og vedligeholde en Trækirke. Han paalagde ogsaa Bisperne flittig at reise om for at paasee at Kirkelovene bleve overholdte, og at gamle hedenske Skikke: som at spise Hestekjød og udsætte Børn o. s. v. bleve afskaffede.

I Aaret 1093, efter 26 Aars Regjering, døde denne brave og ædle Konge, hvem Folkets Frihed og Lykke var kjærere end Rigdom og Krigerære.

Olafs Søn og Efterfølger Magnus, Barfod kaldet, var derimod en meget krigersk Fyrste, der endte sit urolige Liv paa et Tog til Ireland, hvor han blev overrasket og efter tapper Modstand slagen i Aaret 1103. Han undertvang alle de skotske Øer og gav Anledning til, at Løven blev Norges Vaaben.

Han efterlod sig tre Sønner, blandt hvilke Sigurd med en betydelig Hær og Flaade gjorde et Tog til det hellige Land, hvilket forskaffede ham Tilnavnet Jorsalfarer; thi det gamle Jødelands Hovedstad kaldte vore Forfædre Jorsalir. At bidrage til at rive det Land, hvor Frelseren havde levet og lidt, ud af de Vantroendes Hænder, som da havde det i Besiddelse, blev den Tid anseet for enhver christen Helts Pligt. Talrige Skarer grebe til Vaaben og droge afsted. En af Høvdingerne for det første af disse Toge, der kaldes Korstoge og varede næsten i 200 Aar, var den tappe Gottfried af Bouillon, der erobrede Jerusalem 1099. Hans Broder Kong Balduin var just beskjeftiget med Beleiringen af Staden Sidon, da Sigurd ankom og hjalp til

21

Erobringen af samme. Efter at have svømmet over Jordan og besøgt den græske Keiser Alexius i Constantinopel, drog han til Lands tilbage til sit Fædreneland, beriget med en Splint af Christi foregivne Kors og med et berømt Navn. Han overlevede sine Brødre og Medregenter Olaf og Eystein, hvilken sidste omtales som vel erfaren i Lov og Ret. Sigurd døde efter 29 Aars Regjering i Oslo 1130.

7. De borgerlige Uroligheder.

21

Ved Sigurds Død begyndte en for Norge ulykkelig Tid, hvori Landsmænd kjæmpede mod Landsmænd, hvor Borgerblod flød i Strømme, og hvor Skaansel blev et fast ukjendt Ord. I disse Borgerkrige var Ingen sikker paa Liv og Eiendom. Kirkefred og Eder bleve brudte, Bønder og Høvdinger indebrændte eller myrdede og Slægtskabs og Venskabs Baand krænkede. Flere Konger kjæmpede stedse om Kronen; thi ved at bære gloende Jern (Jernbyrd) kunde man i de Dage bevise sin Ret til den.

22

Sigurds eneste Søn Magnus blev, kun 18 Aar gammel, paa det grusomste lemlæstet af sin foregivne Farbroder Harald Gille, som var kommen over til Norge fra Ireland. Denne Harald blev igjen efter sex Aars kraftløse Regjering myrdet af Sigurd Slemmedegn, der udgav sig for hans Broder.

Haralds tre Sønner Sigurd, Eystein og Inge kjæmpede indbyrdes om Riget; de to ældste bleve overvundne og dræbte af den yngste, Inge, som i den djerive Gregorius Dagssøn fandt en Støtte og trofast Ven. Denne duelige Mands Fald overlevede Inge ei længe. Han blev slagen ved Oslo af sin Brodersøn Hakon Sigurdssøn Hærdabreid, som dog ei længe nød godt af sin Seier. Erling Skakke, en mægtig og klog Høvding, der var

gift med Sigurd Jorsalfarers Datter Christina, lod sin fem Aar gamle Søn Magnus kaare til Konge. Hakon blev (1162) overvunden og myrdet i Steinavaag i Romsdalen.

Ved at smigre den mægtige Geistlighed og udrydde den gamle Kongeslægt søgte Erling at sikkre sin Søn Norges Kongestol. Uagtet Flere af Kongefamilien vare ryddede af Veien af den grusomme Erling, vovede dog den unge Eystein Eysteinssøn Meila en Kamp. Han stillede sig i Spidsen for de haardføre og krigerske Birkebeiner, men blev slagen af den unge Magnus Erlingssøn og den erfarne Orm Kongsbroder paa Re*) og myrdet af en Bonde, hos hvem han søgte Tilflugt. De adspredte Birkebeiner fandt imidlertid snart en dueligere Anfører i den kloge og tappr Sverrer Sigurdssøn. Han var en Broder af Hakon Hærdabreid, men blev udgivet for en Søn af en Kammager, og af Biskop Roe paa Færøerne endog viet til Præst. Da han siden fik sin høie Byrd at vide, drog han over til Norge, hvor han, i Spidsen for de forfulgte og for Alt blottede Birkebeiner, indlod sig i en farlig Kamp med den yndede Magnus og hans listige Fader.

23

I tvende samfulde Aar maatte Sverrer med sin Helteskare drage om fra Bygd til Bygd, stedse forfulgt af en overlegen Fiende. Ofte var han i Trang for Livets første Fornødenheder; med Bark, Bær og Birkesaft maatte han og hans Folk opholde Livet. Stundom kom han i saa stor Fare, at hans Undergang syntes vis; men med forbausende Standhaftighed, Klogskab og Tapperhed overvandt han enhver Hindring. Engang lod han sine Skibe trække over Land fra Randsfjorden til Mjøsen og overraskede sine Fiender paa Saastad paa Hedemarken. Her viser man endnu en Haug, hvor efter Sagnet Kvinderne stode

og græd, medens Birkebeinerne sloge deres Mænd og Frænder ihjel. Haugen kaldes endnu til Minde derom „Graatehaugen.“ En anden Gang blev ham i Jamtaland omringet af en mangefold overlegen Hær. Han begyndte Slaget henimod Aftenen og trak sig, da det begyndte at blive mørkt, med sin liden Skare ud af Kampen, saa at Fiendens Folk gik løs paa hinanden indbyrdes i den Tanke, at det var Birkebeinerne. Om Morgenen angreb Sverrer de udmattede Fiender og vandt en let Seier. Kjød af denne idelige Omflakken, angreb Sverrer i Aaret 1179 med sine 360 Birkebeiner den altfor trygge Erling Skakke og vandt paa Kalvskindet ved Nidaros en afgjørende Seier over sine i Antal langt overlegne Fiender. Den erfarne Erling faldt, og hans Søn Kong Magnus maatte ved Flugten søge Frelse. Den vennesele Magnus havde imidlertid et stort Parti, der i hele fem Aar gav Sverrer nok at bestille. Endelig lykkedes det ham ved Fimreite i Sognefjorden at vinde en afgjørende Seier over det fiendtlige Parti, hvilket blev kaldt Heklung. 1800 af disse tilligemed den attenaarige Magnus Erlingsson, Orm Kongsbroder og flere anseelige Mænd satte Livet til i denne blodige Kamp (1184). Under Slaget var Sverrer bleven skilt fra sine Folk og kom i Livsfare, da et Skib med flygtende Fiender stævnede mod det Sted, hvor han var; men med sjelden Aandsnærværelse raabte han til dem: „vender tilbage; thi nu tage de Flugten;“ og de gjorde saa.

24

*) I Ramnæs ved Tønsberg.

9. Sverrer Sigurdsson.

Magnus's Død satte imidlertid ei Sverrer i rolig Besiddelse af Norges Throne. Han maatte under sin hele Regjering kjæmpe deels med fiendtlige Partier, der stedse fandt Tilhold i Danmark og hos den urolige søndenfjeldske Almue, deels med den overmodige Geistlighed. Denne havde nogen Tid tilforn faaet et mægtigt Overhoved i Erkebiskoppen i Nidaros. Denne Erkebispestol saavel som Hamars Bispesæde stiftedes 1152. Den første Erkebiskop hedte Jon Birgerssøn, og hans Efterfølger Eystein, en Mand af høi Byrd og store Evner, havde saaledes forøget Geistlighedens, Indflydelse, at den blev farlig for Kongemagten. Det var den samme Eystein, som lod bygge Thronhjems berømte Domkirke. Med hans Eftermand Eirik havde Sverrer en heftig Strid, der endte med, at Erkebiskoppen maatte forlade Landet.

Den farligste blandt Kongens Modstandere var imidlertid Nicolaus Arnason, Biskop i Oslo, en ærgjerrig, urolig og troløs Mand, der misbrugte sine store Evner til at vedligeholde de ødelæggende Borgerkrige. Han stod i Forbindelse med den landflygtige Erkebisp Eirik og var den egentlige Stifter af det farlige Baglerparti. Ingensinde kom Sverrer i større Forlegenhed, og ingensinde viste hans sjeldne Evner sig i et mere glimrende Lys. Paven satte ham i Band; Baglerne bemægtigede sig den største Deel af Landet; Birkebeinerne bleve slagne i flere Træfninger, og i Viken udbrød en farlig Opstand, fordi han havde paalagt en ny Skat. Sverrer bygger i en Hast en Flaade, slaaer de overmodige Bagler ved Tauterø i Thronhjemsfjorden, dæmper Opstanden i Viken og tvinger den anseelige Baglerhøvding Hreidar Sendemand til at overgive

sig paa Borgen ved Tunsberg. Svækket ved den sidste Krigs Anstrengelser, endte Sverrer kort efter, den 9de Marts 1202 sit daadrige Liv i Bergen.

Under denne Konge antages det mærkværdige Skrift Kongespeilet at være forfattet, hvori Nogle mene, at Sverrer selv har havt Deel. Kort før hans Regjering forfattede en Munk i Nidaros, Thjodrek, en kort norsk Historie i det latinske Sprog. Til sin egen Historie eller Saga, som den islandske Abed Carl Jonsson begyndte, har Kong Sverrer meddeelt Bidrag. Omtrent i Sverrers Tid synes Lagmandsværdigheden at være opkommen i Norge.

10. Hakon den Gamle.

25

Sverrers Søn og Thronfølger Hakon den Tredie, og den sidstes Brodersøn Guthorm Sigurdssøn, døde begge af Gift inden to Aars Forløb. Kampen imellem Birkebeinerne og Baglerne udbrød nu med fornyet Raseri. Inge Baardssøn, Sverrers Søstersøn, som Birkebeinerne valgte til Konge, blev endog overrasket af Baglerne i Nidaros, hvor han høitideligholdt sin Søsters Bryllup, og havde nær tilsat Livet. Flere af hans troeste Mænd bleve ved Nattetider slagne. Kongen selv derimod undkom med Nød til Nidelven, som han svømmede over. Udmattet og forfrossen segnede han om paa den anden Bred, hvor den trofaste Reidulf fandt sin halvdøde Konge, som han, uagtet Kulden var stærk og Faren stor, opvarmede med sine egne Klæder og bar paa sin Ryg til et sikkert Tilflugtssted. Derfor vil Reidulfs Navn og mindes, saalænge som Troskab mod sin Konge æres i Nord. Inge var en brav og vennesæl Mand, der døde ung.

26

Med den smukke Inga havde Hakon den Tredie havt en Søn ved Navn Hakon, som blev født paa Følkisberg i Borgarsyssel*) og der hemmelig opfostret hos en Præst. Af Frygt for Baglerne, som den Gang raadede i Viken, blev man enig om at sende den spede Kongesøn nord til hans Frænde Kong Inge. Dette var imidlertid ingen let Sag; Veien var lang, og rundtom i Bygderne vare Baglerne mandstærke. Ikke destomindre lykkedes det de trofaste Birkebeiner at bringe Barnet uskadt til Nidaros, uagtet de underveis kom i største Fare. En Aften bleve de overfaldne af et saa frygteligt Snefog, at man hverken kunde finde Vei eller Sti. Tvende raske Skiløbere toge i denne Nød Prindsen og lode det gaa over Fjeld og Dal. I en øde Lade fandt de endelig Ly, men havde ikke andet end smeltet Sne at give Barnet. Kong Inge modtog med Velvillie sin unge Frænde, der blev opfostret ved hans Hof. Hakon røbede tidlig megen Forstand, og Birkebeinerne, som i denne Kongesøn haabede at see en anden Sverrer, bare ham paa Hænderne og syntes, at han aldrig blev stor nok. Uagtet han ved Inges Død kun var tretten Aar gammel, blev han dog ved Birkebeinernes Troskab og Bestemthed tagen til Konge paa Ørething ved Nidaros, ²⁷ endskjønt Inges Broder Skule Jarl og Erkebiskop Guthorm gjorde sig megen Umag for at hindre det.

I samfulde 23 Aar maatte Hakon kjæmpe mod en mægtig Geistlighed og oprørske Partier, blandt hvilke Baglerne, Ribbungerne og tilsidst Varbelgerne gave ham og hans Birkebeiner nok at bestille. I Spidsen for Varbelgerne stod Kongens egen Svigerfader, den unøisomme Skule Jarl. Uagtet han af Hakon var udnævnt til Hertug, lod han sig dog udraabe til Konge og vandt en Seier over Hakons Hær, der anførtes af

den erfarne Lendermand Arnbjørn Jonson. Dog var Skules Lykke af kort Varighed. Han blev overrasket af Hakon i Oslo og hans Hær adspaltet. Raadvild og forladt flygtede han til Nidaros, hvor han blev dræbt i Helgesæter Kloster 1240. Ved Skules Død endte de sørgelige Borgerkrige, der over 100 Aar havde raset i det ulykkelige Land.

Den Iver, hvormed Hakon sørgede for sit Riges Opkomst, har erhvervet ham en hæderlig Plads iblandt Norges Konger. Christendommen blev holdt i Agt og Ære, Kirker byggede, Agerdyrkning og Handel ophjulpen, Lovene forbedrede, Jernbyrd afskaffet og flere Stæder befæstede. Landets indre Forfatning var god, og dets Anseelse i Udlandet større end baade før og efter den Tid. Udenrigske Fyrster søgte Hakons Venskab, Paven sendte ham ei alene Cardinalen Vilhelm af Sabina for at krone ham, hvilket skede i Bergen, men tilbød ham endog den tyske Keiserkrone, som han dog klogeligen afslog. Den skotske Konge Alexander den Tredies Fordringer paa Suderøerne, der ligge ved Skotlands Vestkyst, men som da tilhørte Norge, nødte den alderstegne Konge til at drage derover. Efterat have lidt et Nederlag ved Largs, hvor hans Flaade i en frygtelig Storm nær var gaaet til Grunde, endte Hakon sit daadrige Liv paa Orkenøerne den 15de December 1263.

28

Samtidig med Hakon var den berømte islandske Digter og Historieskriver Snorre Sturlason, en Mand af udmærkede Evner, der gjorde sig berømt ved at skrive Heimskringla eller de norske Kongers Sagaer indtil Magnus Erlingssøn. Snorre blev i en Alder af 63 Aar myrdet af sine egne Frænder paa sin Gaard Reykiaholt paa Island 1241. Hans Brodersøn Sturle

Thordarson har skrevet Hakons Saga, saavelsom Magnus Lagabøters Saga, hvilken sidste dog er tabt.

*) Smaalehnene.

11. Norges Aftagende; den sorte Død.

28

Uagtet Norge aldrig havde haft en saa varig indvortes Fred, som under Hakons Efterfølgere: Magnus Lagabøter, Eirik Præstehader, Hakon V, Magnus VII, der tillige var Konge i Sverige, Hakon VI og Olaf V, tabte Landet dog efterhaanden sin Kraft og Anseelse.

Kongerne vare i Almindelighed brave Mænd, der ved Love og Forordninger søgte at fremme Landets Bedste; men de fleste synes at have manglet tilbørlig Kraft og Indsigt i Statsstyrelsen. Følgen deraf var, at de mægtige geistlige og verdslige Høvdinger tiltog sig en for Konge og Land lige skadelig Magt. Magnus Lagabøter, saa kaldet for sine Fortjenester af den norske Lovgivning, fuldendte vel Islands Underkastelse, som allerede var begyndt under hans Fader, men solgte til Skotland Suderøerne, hvilket Nogle betragte som en af Aarsagerne til den norske Flaades Forfald. Denne, som under Hakon den Gamle bestod af omtrent 300 Skibe, blev nu saa ubetydelig, at de norske Konger stundom endog lode sig foreskrive Love af de snue og overmodige tyske Kjøbmænd, der under Navn af Hanseater bidroge saare meget til Norges Svækkelse.

29

Det, som imidlertid fuldendte Norges Afmagt, var den frygtelige Landfarsot, der under Benævnelse „Pesta“, „Store Mannadauen“ og „den sorte Død“ endnu lever i Folkets Minde.

Den kom fra Asien og udbredte sig med frygtelig Kraft og Hurtighed over en stor Deel af Jorden. Den yttrede sig her i Landet med smaa Buler og sorte Flekker, som medførte brat Død. Paa et inddrevet Skib, hvis Mandskab var uddøet, blev den 1349 bragt til Bergen, hvorfra den udbredte sig overalt i Landet, ødelagde Folk og Fæ, tilintetgjorde al Virksomhed og svækkede Norge uerstatteligen.

Under Hakon den Femte, der, saavel som hans Broder Eirik Præstehader, førte Krig med Danmark, nedsatte Nordmænd sig først i Finmarken, som til den Tid alene beboedes af Finner eller Lapper, et fra de Norske aldeles forskjelligt omvankende Folkefærd, der dog fra de ældste Tider har været Norges Konger skatskyldigt.

12. Unions-Kongerne.

29

Kong Hakon den Sjette havde med den danske Kongedatter Margreta en Søn, Olaf den Femte, der ved Morfaderens Waldemar Atterdags Død blev Konge i Danmark og fire Aar senere arvede Norges Krone efter sin Fader 1380. Olaf døde ung, og med ham uddøde i Aaret 1387 den gamle norske Kongestamme. Vel levede endnu Olafs Frænde, Hakon Jonssøn, Kong Hakon den Femtes Dattersøns Søn; men den snedige Margreta, der havde et stort Parti blandt den mægtige Geistlighed, besteg ei alene den norske og danske Throne, men afsatte endog med Vaabenmagt den svenske Konge Albrecht af Mecklenburg, som idelig havde forhaanet hende.

30

For at bringe en nøiere Forening i Stand imellem de tre nordiske Riger, sammenkaldte hun en Rigsforsamling i Kalmar, hvor den berømte kalmarske Union (Forening) blev stiftet

1397. Ifølge den skulde alle tre Riger regjeres af en fælles valgt Konge; men hvert Rige styres efter egen Lov og Ret, have sit eget Rigsraad og beholde sin Selvstændighed. Dronning Margreta døde 1412.

Kongernes Uduelighed, Geistlighedens og Adelens overdrevne Magt, Nationalhad og flere Aarsager bevirkede imidlertid, at denne Forening hverken blev varig eller heldbringende. Den usle Eirik af Pommern, Christopher af Bayern, den svenske Konge Carl Knutsson, der ganske kort tillige var Norges Konge, Christian den Første af Oldenburg og dennes Søn Hans eller Johan synes alle ganske at have manglet den Klogskab og Kraft, der udfordredes til at være Unionskonger. De Svenske grebe flere Gange til Vaaben og fandt i Engelbrekt Engelbrektsson og Sturerne duelige Rigsforstandere. I Norge herskede ogsaa stor Misfornøjelse, da Landet led meget ved Hanseaternes Overmod og de kongelige Tjeneres Udpresninger. Under den svage og ødsle Christian den Første opstod der en almindelig Gjæring i Landet, da Kongen havde gjort flere Indgreb i Landets Rettigheder og blandt andet uden det norske Rigsraads Vidende og Villie pantsat til Skotterne Ørken- og Hetlandsøerne. Endnu farligere bleve de norske Uroligheder under Kong Hans. Befalingsmanden paa Akershus Knut Alfssøn, en Mand, som ved Fødsel og mægtig Familie baade i Norge og Sverige stod i stor Anseelse, indlod sig i Forbindelse med de Svenske, der havde gjort Opstand under Steen Sture den Ældre. At Knut blev dræbt paa Anstiftelse af Kongens Sendemænd, gjorde kun Ondt værre. Herluf Hyttfad stillede sig nu i Spidsen for en Opstand, der blev saa alvorlig, at Kongen ei vidste andet Raad, end at

sende sin eneste Søn, den unge Christian, med en Hær til Norge. Med Strengthed kuede han Opstanden; Herluf Hyttedefad blev slagen, fangen, lagt paa Pinebænken og siden henrettet, og nogle Deeltagere maatte ogsaa bøde med Livet.

Christian den Anden, der endnu i Faderens Levetid i ti Aar som Statholder bestyrede Norge, manglede ikke Evne til at blive en duelig Konge; men en forsømt Opdragelse, et haardt Gemyt og heftige Lidenskaber gjorde ham til en Tyran. Det stockholmske Blodbad, hvorved en stor Mængde Svenske især Adelige ei alene uden Lov og Dom, men endog mod tilsagt Tryghed bleve henrettede (1520), skilte ham ved den svenske Krone. Hans Egenmægtighed og den store Indflydelse, som den kloge, men overmodige Sigbrit, hans Frille Dyvekes Moder, havde vundet over ham, foraarsagede, at den jydske Adel (1523) opsagde ham Huldskab og Troskab. Uagtet han havde talrige Venner baade i Danmark og Norge, især blandt Borger- og Bondestanden, flygtede han dog utidig til Nederlandene for at søge Hjælp hos sin mægtige Svoger Keiser Karl den Femte. Derved blev det let for hans uduelige Farbroder Frederik den Første samme Aar at blive Danmarks og Norges Konge. Christians Forsøg paa at gjenerobre Norge i Aaret 1531 og 1532 mislykkedes, uagtet han der fandt talrige Tilhængere. Den ulykkelige Fyrste blev endog mod givet Løfte fængslet og maatte i samfulde 27 Aar bøde for egen Brøde og Frænders troløse Haardhed.

13. Reformationens Indførelse og Regjeringsformens Forandring ved Kong Christian III.

Igjennem Aarhundreder var Christi guddommelige Lære bleven saa forvansket ved menneskelige Tilsætninger og grov Overtro, at man i de Tiders Christendom skulde have Vanskelighed ved at gjenkjende dens himmelske Oprindelse. Tro, Haab og Kjærlighed blev i de Dage ei betragtet som et nødvendigt Særkjende paa en ægte Christen. Man glemte Gud og Frelseren over dennes foregivne, ufeilbare og uindskrænkede Statholder Paven og en utallig Skare af Helgener. Hiin tiltog sig Ret til at løse Menneskerne fra deres Forpligtelser, tilgive dem deres Synder, straffe dem med Bandsættelse og true med evig Fordømmelse. Disse bleve anseete for at besidde en saadan Overflod af Hellighed, at de kunde overlade en Deel til de Syndere, der udbade sig deres Forbøn ved Guddommens Throne. St. Olaf, St. Halvard og den hellige Sunniva vare de fornemste af de Helgener, som vore Forfædre tilbade. Geistligheden blev ogsaa betragtet som Mægler mellem Gud og Mennesker; og Alt, som med den stod i Forbindelse, blev anseet for helligt. At faste hver Fredag, daglig høre en Ottesang og opramse en latinsk Bøn, med Selvpiinsler at tæmme Kjødets Lyster, at gjøre Valfarter til Stæder, der ansaaes for at være hellige, at skjænke Noget til gudeligt Brug, at gaa i Kloster, at ligge begravet i indviet Jord, og at lade læse en Sjælemesse, ansaaes for sikre Midler til at naa Paradiis. At læse i den hellige Skrift var Lægmanden endog forbudt, og denne Sandhedens rene Kilde var endogsaa for den norske Geistlighed en næsten ubekjendt Bog. Overtro og Ryggesløshed herskede i Kirken. Vel fremtraadte der stundom Mænd, som dristigen taledes³³

mod Samtidens Vanart og Overtro; men de Fleste maatte bøde med Livet, indtil at Sandhedens uforfærdede Talsmand Martin Luther fremstod. Denne mærkværdige Mand var født af fattige Forældre i Eisleben i det nordlige Tydskland, den 10de November 1483. Som Lærer ved Universitetet i Wittenberg søgte han at befrie Christendommen fra dens mange menneskelige Tilsætninger og føre den tilbage til dens oprindelige Reenhed. Med Kraft og Held virkede han lige indtil sin Død den 18de Februar 1546. Hans Forbedringer (Reformation) fandt mange Tilhængere, der bleve kaldte Lutheranere eller Protestanter, for at adskille dem fra Katholikerne, eller Papisterne, der vedbleve at erkjende Paven for Kirkens Overhoved.

Kong Frederik den Førstes Søn og Efterfølger Christian den Tredie yndede, ligesom hans Fader, den lutherske Kirkeforbedring, som han derfor søgte at faa indført. Den samme danske Herredag, der 1536, tvertimod Vilkaarene i den kalmarske Forening, vedtog den berygtede Bestemmelse, at Norge i Fremtiden ei skulde være et Rige for sig selv, men et Ledemod af Danmarks Rige, bestemte ogsaa, at de katholske Biskopper skulde afsættes og den lutherske Kirkeforbedring indføres. Store Uroligheder fandt imidlertid Sted i Norge. Den mægtige throndhjemske Erkebiskop Olaf Engelbrektson havde tilligemed en stor Deel af Riget erklæret sig for den fangne Christian den Andens Parti, som i Danmark under Greve Christopher af Oldenburgs Anførsel havde gjort Christian den Tredie langvarig Modstand. Christian den Tredies Sendebud til Erkebisen bleve fængslede i Throndhjem og en af dem, Vincents Lunge, blev endog myrdet paa Erkebispens

Foranstaltning. Denne søgte derpaa at bemægtige sig Bergenhus³⁴ og Akershus, som vare det danske Parties vigtigste Støtter. Forsøget mislykkedes imidlertid, og da Olaf Engelbrektson fik Underretning om, at Christian den Andens Tilhængere i Danmark vare overvundne og en dansk Flaade var sendt til Throndhjem, tabte han ogsaa Modet og flygtede til Nederlandene, hvor han kort efter døde. Saaledes mistede Norge uheldigviis den eneste Mand, der havde Villie og Magt til at gjøre Noget for Rigets Selvstændighed og modsætte sig de Danskes Planer.

Berøvet sit Rigsraad og sine Biskopper, og derved tillige sin Selvstændighed, blev Riget et forsvarsløst Rov for de opsendte danske Adelsmænd. Disse sørgede mere for at fremme egen Fordeel, skille Kirkerne ved deres Kostbarheder og tilintetgjøre alle udvortes Levninger af den katholske Gudstjeneste, end for at omvende og oplyse Folket, der endnu længe vedblev i Grunden at være katholsk og i høi Grad uvidende. Paa Island fandt den nye Kirkeforbedring heftig Modstand, der endog gik saavidt, at den sidste katholske Biskop i Hole Stift, Jon Areson, blev henrettet.

En Landsmand fra disse Tider, hvis Minde fortjener at bevares, er Geble Pederssøn. Han var født paa Helgeland og var en af de faa Samtidige, der med sand Iver tog sig af den norske Kirkeforbedring. Som første evangeliske Biskop i Bergen sørgede han med Nidkjærhed og Indsigt for Religionens Fremme og Kirkens Tarv. For at danne duelige Lærere tog han sig med Iver af det forsømte Skolevæsen, idet han ei alene anvendte en Deel af sine Indkomster til at ophjælpe samme, men endog selv underviste en Time daglig ved Bergens latinske

Skole, hvis Bestyrer han tilforn havde været. Efter tyve Aars rosværdige Virksomhed døde denne brave Mand i en høi Alder 1557. Christian den Tredie overlevede ham kun to Aar. 35

I denne Konges sidste Levedage begyndte Lehnsherren i Bergen, Christopher Walkendorff, at sætte Grændser for de hanseatiske Handlendes Egenraadighed og Voldsomhed.

14. Den nordiske Syvaars Feide.

35

Frederik II.

Ved Christian den Tredies og hans Samtidige den svenske Konge Gustaf Wasa's Død fik de nordiske Riger to unge Fyrster, nemlig: Frederik den Anden, Konge i Danmark med Norge, og Erik den Fjortende, Konge i Sverige. Strid om nogle Ubetydeligheder, f. Ex. om hvo der havde Ret til at føre 3 Kroner i sit Vaaben, tjente som Paaskud til en blodig og ødelæggende Krig, der i syv Aar herjede Landene og lagde Grunden til det unaturlige Nationalhad imellem Nordens ved Sprog, Seder og Religion nær beslægtede Folkeslag. Ødelagte Gaarde, brændende Byer og Uskyldiges Drab betegnede paa begge Sider de kjæpende Partiers Skridt. Norge led især meget ved de svenske Streifepartier, der havde stor Fremgang. Throndhjem blev erobret, Hamar, Sarpsborg og Oslo bleve opbrændte, og de stærke Slotte Bahun og Akershus langvarig beleirede. Disse Slotte bleve imidlertid tappert forsvarede. Throndhjem blev gjenerobret, og den virksomme Mogens Svale gav Fienden nok at bestille. Kjede af denne hensigtsløse Kamp sluttede de stridende Magter endelig Fred i Stettin (1570), hvor Frederik blandt Andet fik Ret til at føre 3 Kroner i sit Vaaben.

Norges Forfatning var under Frederiks lange Regjering høist maadelig. Det havde under Christian den Tredie tabt sit Rigsraad og behandledes aldeles som en Provinds af Danmark. De norske Lehn overdroges til danske Adelsmænd, og den norske Adel tabte sig efterhaanden blandt Bondestanden. For Rigets Forsvar var aldeles ikke sørget ved Syvaarskrigens Udbrud. Intet Under derfor, at de Svenske huserede saa slemt i Landet. — I det afbrændte Sarpsborgs Sted blev Frederiksstad anlagt. I denne Konges Tid er uden Tvivl Brugen af det fordærvelige Brændeviin først indført.

15. Christian IV.

Da Christian den Fjerde ved sin Fader Frederik den Andens Død 1588 kun var 11 Aar gammel, blev Regjeringen overdragen til fire danske Rigsraader, der i otte Aar styrede Rigerne. Da han var nitten Aar gammel, tiltraadte han selv Regjeringen, dannet ved en omhyggelig Opdragelse og udrustet med saadanne Sjæls og Legems Gaver, der indgyde Agtelse og Kjærlighed.

De foregaaende Konger ligefra Foreningen med Danmark havde kun lidet bekymret sig om Norges Vel. Christian derimod lod sjelden et Aar gaa hen uden idetmindste een Gang at see til Norge, som han tog sig af med sand Faderkjærlighed. De norske Lehn og betydelige Embeder, som hidindtil havde været i den danske Adels Hænder, bleve nu ogsaa overdragne til Indfødte, og en i Norge født dansk Adelsmand Hans Pedersøn Basse blev udnævnt til Cantsler, der var en af Landets høieste Embedsmænd.

De gamle skrevne Love, der i Tidens Løb næsten vare blevne ubrugelige, bleve af erfarne Mænd forbedrede og ved Trykken offentliggjorte under Navn af den norske Lovbog, hvilken i det Væsentlige er overensstemmende med Magnus Lagabøters. En norsk Kirkeordinants blev udstedt, da man forhen havde maattet hjælpe sig med den danske, som ikke ret passede. Skolevæsenet blev forbedret og den protestantiske Læres Reenhed overholdt, idet flere Jesuiter*) deels bleve landsforviste, deels snege sig ud af Landet. 37

Handelen og de øvrige Næringsveie søgte Christian at fremme. Den hidindtil forsømte Bjergværksdrift blev ophjulpen. En Bondedreng i Sandsvær, som gjætede sin Faders Kvæg, fandt ved en Hændelse Sølvalm, der lovede saa rigt Udbytte, at Kongen i Aaret 1624 anlagde Bjergstaden Kongsberg og fik det berømte Sølvværk i Drift. Sexten Aar sildigere fandt Bonden Hans Aasen den rige Kobberalm, der grundede Røraas Kobberværk, det vigtigste i Norge. Forsvarsvæsenet blev forbedret, idet Skydegeværer bleve uddeelte til Almuen, der blev oplært i at bruge samme, og tvende nye Stæder, Christiania (1624) og Christianssand (1641), bleve anlagte, den første istedet for det kort forhen ved Vaadeild ødelagte Oslo.

Christian førte tre Krige. Den første, som blev ført mod den svenske Konge Carl den Niende, der lod sig kalde Lappernes Konge og krævede Skat i den norske Lapmark, kalder man almindelig Kalmarkrigen. Den endtes efter et Par Aars Forløb ved en Fred til Knærød 1613, hvor Carls Søn, den store Gustaf Adolf, opgav sin Formands Fordringer og betalte en Million Daler i Krigsomkostninger. Denne Krig blev i Norge kaldet

Skottekrigen. Den svenske Konge havde nemlig ladet hverve endeel skotske Krigsfolk, som under Krigen landede i Norge. Da den norske Hær var rykket ind i Sverige, ventede de kun liden Modstand paa deres Gjennemmarsch. Den ene Anfører, Oberst Munchhaven, slap ei alene uden Modstand igjennem Størdalen*), hvor Bønderne og deres feige Anfører Steen Bilde ei dristede sig til at gjøre Modstand, men erobrede endog Herjedalen og Jemteland. Ilde gik det derimod den anden Høvding Oberst Georg Sinclair, der landede med 900 Mand ved Veblungsnæsset i Romsdalen, hvor den raske Peder Klungenes ifølge Sagnet med beraad Hu viste disse ubudne Gjæster en saare besværlig Vei, for at de kjække Gudbrandsdøler kunde faa Tid til at samle sig. Ved det trange Bjergpas Kringelen besluttede Bønderne fra Lesø, Vaage, Froen og Ringebo Præstegjelde under Anførsel af Lensmændene Lars Hage og Berdon Seielstad at oppebie Fienden. Sinclair sank for Berdons sikkre Rifle, og hans Skotter bleve deels styrtede i den forbirindende Lougen Elv, deels nedhuggede i den trange Fælde. Fortroppen, som man uhindret havde ladet passere, blev indhentet ved Solheim og der dræbt af de forbittrede Bønder, som ingen Skaansel kjendte. Ved Kvams Kirke vises Sinclairs Grav, og paa Stedet, hvor han faldt, staar endnu en Støtte. Gudbrandsdalens Bønder have bevaret mangt et Sagn om denne Krig, som Digteren Edvard Storm har forevigt i sin bekjendte Sang: „Hr. Zinklar drog over salten Hav.“

Den anden Krig, hvilken Christian førte i Tydskland mod Keiser Ferdinand den Anden og de Katholske, som Forsvarer for sine betrængte Troesforvandte Lutheranerne, men uden

Held, gav først Anledning til den staaende Hærs Oprettelse her i Riget.

Den tredie Krig maatte Christian føre paa sine gamle Dage med de Svenske, som pludseligen brøde ind i Holstein og Danmark. Uagtet Kongen selv kjæmpede som Helt, især i et blodigt Søslag ved Femern, hvor han blev saaret, og uagtet hans Svigersøn, Norges Statholder Hannibal Sehested, ei uden Held førte Krigen paa den norske Grændse, blev Christian dog nødt til at slutte en ufordeelagtig Fred til Brømsebro 1645, hvor han iblandt andet maatte afstaa de gamle norske Landskaber Jæmteland og Herjedalen. I denne Krig var det, at Sognepræsten i Ullensaker Kjeld Stub gjorde sig saa bekjendt. Da han i sin Ungdom havde tjent i Krigen, paatog den modige Præst sig Opsynet ved Grændseposterne i Akershus Stift. Saalænge Krigen varede, udførte han dette besværlige Hverv med stor Nidkjærhed og Opoffrelse. Efter Krigen var endt, vendte han tilbage til sit Kald, hvor han døde 1668.

Aaret efter Freden reiste den alderstegne Christian for sidste Gang til Norge, for hvilket han i den sidste Krig havde sørget med sin sædvanlige Omhu. Han blev modtaget med den hjertelige Glæde, som han fortjente, og opholdt sig der i syv Uger. Ikke længe efter endte denne brave og virksomme Fyrste sit daadrige Liv paa Rosenborg Slot i Kjøbenhavn den 28de Februar 1648.

Under denne Konge levede i Undal ved Mandal den videnskabelige Præst Peder Clausson, der har oversat Snorre Sturlasons og hans Fortsætteres norske Kongers Sagaer og forfattet en Beskrivelse over Norge. Hans Samtidige vare den danske Rigs-kantsler Arild Huitfeldt, der har skrevet Danmarks

Krønike, som gaaer til 1559. Han har gjort sig fortjent af sit Fødeland Norge ved i den at optage mange vigtige Efterretninger, som angaa Norges Historie. Paa samme Tid udmærkede en norsk Mand Cort Axelsson sig som Theolog ved Kjøbenhavns Universitet. I Christian den Fjerdes Tid begyndte man først at bruge Tobak i Norge.

*) Jesuiterne, Pavemagtens ivrigste Forsvarere, udgjorde et geistligt Selskab, der blev stiftet 1539 af Spanieren Ignatius Lojola.

*) I Throndelagen.

16. Frederik III. Enevoldsmagtens Indførelse.

40

Uagtet den dansk-norske Stat var meget svækket ved den sidste ulykkelige Krig, nødte det myndige danske Rigsraad dog Christians Søn og Efterfølger, den svage Frederik den Tredie til i Aaret 1657 at erklære Sverige Krig. Over dette Land regjerede da den krigerske Carl den Tiende Gustaf, som snart tvang den uforberedte Stat til at slutte en Fred paa haarde Vilkaar i Roskilde 1658, hvorved Frederik blev nødt til at afstaa vigtige Landskaber, blandt hvilke Throndhjems og Bahun Lehne. Kort efter fornyede den ærgjerrige Carl Krigen; men hans mislykkede Storm paa Kjøbenhavn og kort paafølgende Død fremskyndte Freden til Kjøbenhavn 1660. Sverige afstod igjen Throndhjem, som Thrøndelagens Bønder i Forening med den duelige Anfører Georg Reichwein havde gjenerobret under den sidste Krig. I Norge blev denne Krig efter en af Anførerne, den danske Adelsmand Iver Krabbe, tildeels kaldet Krabbekrigen.

Da Staten ved Krigens Ende var i den sørgeligste Forfatning, sammenkaldte Kongen en dansk Rigsdag i

Kjøbenhavn 1660. Denne er bleven mærkværdig derved, at Geistligheden og Borgerstanden, misfornøiede med Adelen's Forhold, overgave Kongen Kronen arvelig, ja endog indrømmede ham Ret til at bestemme Regjeringsformen. Før den Tid blev Kongen udnævnt ved Valg af den danske Adel, nu derimod blev Kongemagten ei blot arvelig, men endog aldeles uindskrænket. Saaledes blev ogsaa Norge ved de danske Stænders Beslutning uden videre Kongens uindskrænkede Arverige. Indretningen af det norske Postvæsen og den nu saakaldte gamle Matrikul ere fra denne Konges Regjering. Paa denne Tid omtales Kaffe som noget ganske Nyt og Uhørt i disse Nordens Lande. Under samme Konge udgav Bergenseren Arent Berntsen et Skrift under Navn af Danmarks og Norges frugtbare Herlighed. Kong Frederik den Tredie døde 1670.

41

17. Christian V.

41

For at gjenerobre de under Frederik den Tredie tabte Landskaber begyndte hans Søn Christian den Femte en Krig med Sverige, der førtes i fire Aar uden afgjørende Følger. Denne Krig blev i Norge kaldet Gyldenløves Feide, fordi Kongens Halvbroder, den kjække Ulrik Frederik Gyldenløve, som var Statholder i Norge, anførte de norske Tropper. Erobringen af Fæstningen Carlsteen ved Marstrand hører til hans berømteste Vaabendaad. Endnu betydeligere var Seiren ved Udevalla, som den norske Feltherre Hans Løvenhjelm vandt over den langt talrigere svenske Hær. Freden blev sluttet i Lund i Skaane 1679.

Under denne Konge blev den i Danmark oprettede Høiesteret i Kjøbenhavn ogsaa Norges øverste Domstol; en ny

norsk Lovbog, et nyt Ritual, en ny Alterbog og Biskop Kingos Psalmebog indførtes; Landeveiene opmaaltes; nye Fæstningsværker bleve anlagte og de gamle forbedrede. Endvidere stiftedes en ny og høiere Adel, som bestod af Grever og Baroner. I Norge oprettedes der dog kun et Baroni og to Grevskaber, hvoraf den omtalte Gyldenløve erholdt det ene og den berømte, men ulykkelige Statsmand Peter Griffenfeldt det andet.

Samtidig var den berømte norske Søhelt Cort Syvertsen Adeler. Han er født 1622 i Brevik, hvor hans Fader var Forvalter⁴² ved et i Nærheden værende Saltværk. I sin Ungdom begav han sig til Holland, hvor han lærte Søvæsenet tilgavns under den hollandske Admiral Martin Tromp. Siden gik han i den italienske Fristat Venedigs Tjeneste, hvor han i Krigen mod Tyrkerne udmærkede sig ved sin Raskhed, Duelighed og sit uforfærdede Mod. Saaledes entrede han engang et tyrkisk Admiralskib og fældte med egen Haand den fiendtlige Anfører. Endelig blev han af Frederik den Tredie kaldt hjem og udnævnt til General-Admiral. Just som denne duelige Mand under Christian den Femte skulde overtage Anførselen over Flaaden, som han havde bragt i god Stand, døde han i sit 53de Aar 1675. Hans Post fik Søhelten Nils Juel, en dansk Adelsmand, der var født i Christiania. Han har gjort sig berømt ved sin Seier i Kjøgebugt 1677.

18. Frederik IV.

42

Ved Christian den Femtes Død besteg hans Søn Frederik den Fjerde Thronen. Uagtet han var en brav og sparsommelig Fyrste, havde han dog arvet sine Forfædres uforstandige

Krigslyst og Had til Sverige. I Forening med sin Fætter Kong August den Stærke i Polen og Czaren i Rusland Peter den Første søgte han at ydmyge det anseete og frygtede Sverige, som da regjeredes af hans anden Fætter, den unge Carl den Tolvte. Frederik begyndte i Aaret 1700 den saakaldte store nordiske Krig ved at angribe Hertugen af Holstein-Gottorp; men Carl ilede denne sin Svoger til Hjelp ved at angribe den danske Ø Sjælland, og Frederik blev nødt til at slutte en hurtig Fred.

Imedens den krigerske Carl derefter ilede fra Seier til Seier, afsatte August og bragte selv den mægtige Peter til at ønske Fred, nøde Frederiks Lande en lykkelig Ro; men da den svenske Hær i Rusland led et uopretteligt Nederlag ved Pultava 1709, og Carl selv flygtede til Tyrkerne, forenede Frederik sig igjen med sine forrige Bundsforvandte. Den fornyede Krig blev ført med Uheld af de Danske, der tvende Gange bleve slagne af den tappre svenske Feltmarskalk Magnus Stenbock, som dog tilsidst maatte overgive sig med sin Hær. Carls Tilbagekomst fra Tyrkiet førte Krigen over paa norsk Grund. 43

I Marts Maaned 1716 rykkede Carl selv ind i Norge, der var blottet for Soldater, Levnetsmidler ja endog Vaaben. Ved Gaarden Riser i Høland stødte den svenske Fortrop paa 200 norske Dragoner under Anførsel af den forvovne Oberst Ulrik Christian Kruse, der uden at bekymre sig om Fiendens overlegne Antal faldt an, men blev efter de største Tapperheds Prøver tagen til Fange. Carl besatte derpaa Christiania og leirede sig for Akershus, imedens smaa Troppeafdelinger bleve sendte rundt om i Landet. En Aften kom saaledes den svenske Oberst Axel Løven med 800 Dragoner til Nordrehaugs

Præstegaard paa Ringerike. Sognepræsten, den lærde Jonas Ramus, laa syg; men hans Hustru Anna Colbjørnsdatter modtog de uventede Gjæster paa det bedste for at undgaa Plyndring. Anna, der var ligesaa klog, som hun var kjek og fædrenelandssindet, gav ei alene 400 norske Dragoner hemmelig Efterretning om, at Fienden var kommen, men littede siden sine Landsmænds Overfald ved at give Fienden falske Efterretninger og ved at tænde Blus ved Præstegaarden, under det Paaskud at opvarme de forfrosne svenske Soldater. Paa Capitain Sehesteds Raad og med den modige Vagtmester Bondemanden Thore Hovland i Spidsen brøde de Norske op ved Midnat, overraskede, sloge eller adsplittede Fienden. Den følgende Dag, da Anna med en Kone af Sognet gik ud for at besee Valpladsen, blev hun pludselig omringet af en Skare Fiender, som igjen havde samlet sig. Anføreren holdt hende Pistolen for Brystet og bød hende i en barsk Tone at bekjende, hvor og hvor stærke de Norske vare. Den anden Kone faldt af Skræk i Afmagt; Anna derimod svarede uforsagt: „tjener Du din Konge for at skyde Kjerringer ihjel? de sætte sig i Orden bag Kirken for at følge Eder paa Veie; hvor mange de ere, veed jeg ikke, jeg har ei talt dem; men det veed jeg, at de ere saa tykke som Sand.“ Med denne Besked gav Fienden sig paa Flugten.

44

Da Kong Carl manglede det Fornødne til at erobre Akershus, søgte han at overraske Frederikssteen; men da dette ved Besætningens Aarvaagenhed og Mod mislykkedes, angreb han Frederikshald, der ligger tæt under Fæstningen. Allerede i Krigen mod Carl den Tiende Gustaf havde denne Kjøbstad, som da var en Ladeplads, hedte Halden og var ubefæstet, udmærket

sig ved sit modige Forsvar, der blev ledet af den fædrenelandssindede og kjække Peder Normand, en rig Kjøbmand paa Stedet. Frederikshalds Indvaanere vanslægtede ei heller denne Gang fra deres brave Fædre. Paa Opfordring af Hans og Peder Colbjørnsen, den omtalte Annas Brødre, tændte Frederikshalds egne Borgere deres By i Brand, for at Carl her ei skulde finde et Værn til at beskyde Fæstningen. Da den norske Søhelt Peter Tordenskjold kort efter i Dynekilen ødelagde den Flaade, som skulde bringe den svenske Hær Krigsfornödenheder, nødtes Carl til at ophæve Beleiringen og igjen forlade Norge.

Carl den Tolvte var imidlertid ei vant til at opgive en engang fattet Plan. I September 1718 lod han General Armfelt med 8 til 10,000 Mand rykke ind i det Nordenfjeldske, hvor ⁴⁵ Throndhjem blev angrebet, imedens han selv med en vel udrustet Hær rykkede mod Frederikssteen. Fortet Gyldenløve blev taget af Carl selv med Storm, og de Svenskes Løbegrave vare kun 250 Skridt fra Fæstningen, da denne Helt blev skudt i Løbegravene den 11 December 1718. Kort efter forlod den svenske Hær Norge; men en stor Deel af den nordenfjelds indrykkede Afdeling frøs ihjel paa Tydalsfjeldene i Januar 1719. Denne langvarige Krig endtes ved en Fred, som Carls Søster Dronning Ulrica Eleonora sluttede paa Frederiksborg Slot i Sjælland 1720.

Kong Frederik den Fjerde holdt god Orden i Henseende til Finantserne; og hvad de havde lidt ved Krigen og andre Uheld, vidste han at rette paa, dog ikke altid ved de tjenligste Midler f. Ex. ved at afhænde de norske Kirker. Iblandt Finlapperne søgte

han at fremme christelig Kundskab. Han døde efter 31 Aars Regjering 1730.

Under denne Konge gjorde Islænderen Thormod Torfesen, der boede paa Karmøen, sig høit fortjent ved den ældre norske Histories Bearbeidelse. Han døde 1719. Iblandt de udmærkede Nordmænd, der levede i Frederik den Fjerdes Tid, fortjene iøvrigt at erindres:

1) Hans Egede. Han var Præst i Vaagen i Nordlandene, men nedlagde sit Embede for at forkynde Evangeliet i det fjerne Grønland. Dette Land, som af Leif Eiriksson blev christnet paa Olaf Tryggvasons Opfordring, var siden den sorte Død ei besøgt. Med mønsterværdig Udholdenhed overvandt Egede alle de Vanskeligheder, som mødte ham, inden han fik et Skib udrustet, der fra Bergen førte ham med Hustru Gertrud Rasch og Børn til Grønland. Her traf han imidlertid ikke, som han havde ønsket og haabet, Afkom af de Nordmænd, som havde bebygget Grønland, men derimod de fattige og uvidende Grønlændere, som nedstammede fra det amerikanske Folk, der efter Sagnet havde udryddet den sidste svage Rest af den norske Befolkning. I samfulde femten Aar kjæmpede denne ædle, virksomme og gudfrygtige Mand med utallige Vanskeligheder. Da han blev gammel og svag, reiste han til Danmark, hvor han 1758 døde 70 Aar gammel, men havde i sin Søn Povel Egede en værdig Eftermand.

46

2) Peder Tordenskjold. Denne berømte Søhelt er født i Throndhjem 1691, hvor hans Fader var Raadmand. Han hedte egentlig Peder Wessel og blev af sin Fader bestemt til at studere; men da han røbede en afgjort Ulyst derfor, satte Faderen ham i Lære hos en Skrædder. Da Naalen imidlertid ei

behagede den viltre Dreng, løb han af Lære og gik tilsøs, hvor han snart udmærkede sig saaledes ved sin Aandsnærværelse og sit uforfærdede Mod, at han i elleve Aar steg fra Cadet til Viceadmiral, blev adlet under Navnet Tordenskjold og var en Skræk for de svenske Kyster. Ved den svenske Transportflaades Tilintetgjørelse i Dynekilen, ved Erobringen af Marstrand og ved mange andre Leiligheder aflagde han glimrende Prøver paa sit Mod og sin Klogskab. Ved en Landgang paa den svenske Kyst blev han engang omringet af nogle fiendtlige Dragoner; en af dem rakte allerede Haanden ud for at modtage hans Kaarde; „denne Gang ikke,“ raabte Tordenskjold, hug ham over Haanden, sprang i Søen og svømmede ud til sit Skib. En anden Gang, da han paa et lidet Krigsfartøi vilde begive sig til Danmark, stødte han uformodet paa et fiendtligt Krigsskib, hvis Anfører bød ham strax at overgive sig. Uagtet hans Modstander havde atten og han selv kun to smaa Kanoner, indlod han sig dog i Kamp og tvang den mange Gange overlegne Fiende til at fly, efterat den fiendtlige Capitain var segnet for hans aldrig feilende Rifle. Under Slaget begyndte han at mangle Skraa; men Tordenskjold var ei raadvild. Han lod hugge sine Tintallerkener istykker og lagde dem for Kanonerne. Efterat Freden var sluttet, gjorde han en udenlandsk Reise, men endte allerede i Hannover sit daadrige Liv, da han blev dræbt i Tvekamp af en Oberst Stahl 1720. Tordenskjold var ei alene en tapper Helt, men og en menneskekjerlig, brav og ærlig Mand. Han forbandt med ualmindelig Styrke stor Behændighed. Med en Pistolkugle kunde han paa temmelig Afstand træffe Esset paa et Kort og snyde et brændende Lys uden at slukke det.

47

19. Christian VI. Frederik V. Christian VII.

Under Frederik den Fjerdes Efterfølgere Christian den Sjette, Frederik den Femte og Christian den Syvende nød den dansk-norske Stat fra 1720 til 1807 en saa godt som uafbrudt Fred. Denne virkede heldbringende paa Landets Handel og Søfart, som blev udvidet til Middelhavet og Vestindien, og til hvis Befordring 1736 oprettedes en for Norge og Danmark fælles Bank i Kjøbenhavn. Fabrik- og Manufakturvæsenet, samt Agerdyrkningen, blev for det meste forsømt; dog tiltog Handelen, især under Christian den Syvendes lange Regjering. Sands for Videnskabelighed og mere Nationalaand begyndte at yttre sig under den vel uindskrænkede, men dog milde Regjering, der efter den ulykkelige Johan Frederik Struensee's Raad i Aaret 1770 tilstod den saakaldte Trykke- eller Pressefrihed*), som siden paa forskjellig Maade har vedvaret. Adskillige Bestemmelser gjordes til Rettens bedre og hurtigere Pleie, hvoriblandt Indførelsen af maanedlige Sagething paa Landet og af Stifts-Overretter. Ligeledes blev Odelsløsningsretten sat paa en bedre Fod og Næringsveienes Frihed siden 1784 befordret.

48

Naar undtages, at under Christian den Sjettes Regjering Ungdommens Confirmation 1736 blev indført, og at man begyndte at tage sig af det hidtil aldeles forsømte Almueskolevæsen, er det iøvrigt kun lidet mærkværdigt at berette saavel om Kongerne selv som om deres Fortjenester af Norge. Vi ville derfor heller dvæle ved nogle Landsmænd, der have gjort Fødelandet Ære.

Ludvig Holberg. Denne Mand, som man kan kalde baade den norske og danske Literaturs Fader, er født i Bergen 1684. Da

han i sin Barndom mistede sine Forældre og ved en Ildebrand sin Formue, blev han allerede i en Alder af 10 Aar indskreven til Corporal. Paa Reisen til sit Regiment stødte han paa en Slægtning, Præsten Otto Munthe paa Froen i Gudbrandsdalen, der tog sig af ham og lod ham undervise med sine egne Børn, da han mærkede hans sjældne Anlæg. Han tog sine Examinere ved Kjøbenhavns Universitet med Berømmelse, reiste flere Aar udenlands og blev ved sin Hjemkomst Professor ved bemeldte Universitet. Her virkede han ei alene ved sine Forelæsninger paa de unge Studerende, men endnu mere ved sine Skrifter paa sin Samtid. De vigtigste af disse ere: Heltedigtet Peder Paars, Fortællingen Nils Klims underjordiske Reise og hans Lystspil, i hvilke Skrifter han baade saare træffende skildrer og med Vid og Lune revser mange af sin Samtids Skikke, Overtro og Fordomme. Han har desuden skrevet flere andre nyttige og underholdende Bøger, der vidne om hans Flid og udbredte Kundskaber, som hans Danmarks Riges Historie, der fra Kalmarunionen indtil Frederik den Tredies Død tildeels ogsaa indeholder Norges Historie; Danmarks og Norges Beskrivelse, en almindelig Kirkehistorie og Flere.

49

Da Holberg var meget tarvelig, stedse iagttog den strengeste Orden og ei var gift, efterlod han sig en betydelig Formue, som han testamenterede til Sorø Akademi. Til Belønning blev Holberg paa sine gamle Dage Baron. Han døde den 24de Februar 1754.

Johan Ernst Gunnerus. Han er født 1718 i Christiania, paa hvis lærde Skole Grundvolden til hans Dannelse blev lagt. Da han af Naturen var udrustet med herlige Gaver og dermed forenede anstrengt Flid, gjorde han store Fremskridt paa

Videnskabernes Bane. Han udmærkede sig udenlands paa Universitetet i Jena, og efter sin Tilbagekomst blev han 1758 udnævnt til Biskop over Throndhjems Stift, hvor denne skarpsindige Sandhedens Forsker og store Naturkyndige med Iver og Held sørgede for Oplysningens og Videnskabelighedens Opkomst i Norge. I Forening med tvende andre udmærkede lærde Mænd, Gerhard Schøning og Peter Frederik Suhm, stiftede han det norske Videnskabers Selskab i Throndhjem, i hvis Skrifter flere af hans skarpsindige Undersøgelser findes. Almindelig savnet døde denne fortjente Mand paa en Visitatsreise i Christiansund 1773.

Gunnerus's Samtidige og Ven var fornævnte Gerhard Schøning, der er født i Nordlandene 1722. Han var en Tid Rektor i Throndhjem, derefter Professor ved Sorø Akademi og døde som kongelig Geheimearchivarius i Kjøbenhavn 1780. Han har gjort sig fortjent saavel ved sin Udgave af Snorre Sturlason og ved sin Norges Historie, der destoværre ei gaar 50 længere end til Olaf Tryggvason, som ved flere lærde Afhandlinger.

Jens Kraft, født 1720 paa Frederikshald og død som Professor ved Akademiet i Sorø. Han erhvervede sig i sin Tid et berømt Navn ved sine Skrifter, hvoraf her fortjener at nævnes hans Fortælling af de vilde Folks fornemste Indretninger, Skikke og Meninger til Oplysning af det Menneskeliges Oprindelse og Fremgang.

Endvidere bør nævnes og erindres den lærde Jurist Jacob Edvard Colbjørnsen, Naturforskeren, Sognepræst Hans Strøm, den store Urtekjender Martin Wahl og Amtmand Christian Sommerfelt.

Paa samme Tid som Jens Kraft levede ogsaa Digteren Tullin, som iblandt andet har skrevet et Digt om Skabningens Ypperlighed. Digtekunsten fandt og flere heldige Dyrkere, og den vittige Johan Herman Wessel, Johan Nordahl Brun, Hans Bull, Edvard Storm, Johan Vibe, Christen Pram, Claus Frimann, Jens Zetlitz og Flere have digtet mangen Sang, der længe vil mindes iblandt Norges Fjelde.

*) ☞: Ophævelsen af den forhen anordnede Censur eller Prøvelse af Skrifter, inden de bleve trykte.

20. Frederik VI. Norges Adskillelse fra Danmark og Forening med Sverige under een Konge.

50

Ved Christian den Syvendes Død 1808 besteg hans Søn Frederik den Sjette, der lige siden 1784 havde taget virksom Andel i Regjeringen, den dansk-norske Throne. En 1807 begyndt Krig med det mægtige Storbritannien, der havde forenet sig med Sverige, krævede store Anstrengelser og virkede uheldbringende paa Handel og Pengevæsen. I denne Krig blev Norge angrebet af en overlegen svensk Hær, som dog intet udrettede, da Nordmændene under deres yndede og kjække Anfører, Prinds Christian August af Augustenborg, overalt dreve Fienden tilbage. Under Krigen afsatte de misfornøiede Svenske 1809 deres Konge den ukloge Gustaf den Fjerde Adolf og valgte i hans Sted hans Farbroder Carl den Trettende. Da denne Fyrste var gammel og barnløs, valgte de til Thronfølger den norske Feltherre Prinds Christian August, der dog allerede nogle Maaneder derefter endte sit Liv ved en pludselig Død (1810).

51

Norges Stilling blev imidlertid Dag for Dag farligere. En slet Høst 1812 udsatte Landet for en sørgelig Hungersnød. Denne blev saameget mere følelig, som Forbindelsen med Danmark blev vanskeliggjort ved Tabet af den fælles Flaade, hvilken Britterne allerede 1807 havde bortført fra Kjøbenhavn, og ved de fiendtlige Krigsskibe, der hindrede Korntilførselen til Norge. Næringsveienes, især Handelens, Forfald og Pengevæsenets Forværrelse havde ogsaa den skadeligste Virkning paa Landets Velstand. Dertil kom en ny Krig med Sverige. For at faa dette Rige til at tage Parti mod Frankriges mægtige Keiser Napoleon, forpligtede Rusland sig 1812 til ved Underhandling eller Vaabenmagt at forene Norge med Sverige. Ved Napoleons frygtelige Uheld i Rusland, hvor den største Deel af hans vældige Hær samme Aar frøs ihjel, forlangte Kongen af Sverige, understøttet af Rusland, Storbritannien og Preussen, samt Østerrig, at Frederik den Sjette skulde afstaa Norge. Paa Afslag rykkede den svenske Kronprinds Carl Johan, efter den franske Armees Nederlag paa Leipzigs Marker 1813, ind i Holstein, hvor han i Freden til Kiel den 14de Januar 1814 nødte Frederik den Sjette til at afstaa Norge, der foruden Andet har denne Konge at takke for Oprettelsen af et Universitet (den 2 September 1811). Nordmændene vilde imidlertid ikke erkjende denne Afstaaelse, men derimod alene, at Norge var løst fra sin hidtilværende Forbindelse med Danmark og fra dets Forpligtelser til dets hidtilværende Regjering, hvorom Kong Frederik den Sjette den 18de Januar 1814 udstedte et aabent Brev tilligemed en Kundgjørelse i den Anledning. Kong Frederiks hidtilværende Statholder Prinds Christian Frederik erklærede sig desaarsag for midlertidig

52

Regent og sammenkaldte en Rigsforsamling paa Eidsvold. Denne udfærdigede 17de Mai 1814 en Grundlov bygget paa Grundsætningen, Norges Frihed og Uafhængighed under en særskilt constitutionel Konge og valgte tillige nysnævnte danske Prinds til Konge. Sverige og dets mægtige Bundsforvandre vilde imidlertid ei erkjende dette, og da Nordmændene ei godvillig vilde give efter, rykkede en overlegen seiervant svensk Hær ind i Norge under Anførsel af den svenske Kronprinds. Den slet forsynede og desuden slet anførte norske Hær maatte vige, en Overeenskomst blev i Moss sluttet den 14de August 1814, hvorved Christian Frederik forbandt sig til at nedlægge Kongeværdigheden. Et overordentligt Storthing blev sammenkaldt, til hvilket han overleverede sin Afsigelsesakt, inden han vendte tilbage til Danmark. Storthinget besluttede derpaa Norges Forening med Sverige under een fælles Konge, men under Overholdelse af Rigets Selvstændighed. Efterat Grundloven af 17de Mai havde undergaaet de Forandringer, som Foreningen med Sverige og de forandrede Omstændigheder nødvendigen medførte, valgte Storthinget Kong Carl af Sverige til Norges Konge den 4de November 1814.

Opløst var nu saaledes det Baand, som gennem Aarhundreder havde forenet Norge og Danmark under fælles Konger, og en ny Forening var indgaaet paa saa billige Vilkaar, at Nordmændene med glade Forhaabninger kunde see Fremtiden imøde. Ved den af Folk og Fyrste besvorne Grundlov ere begges Rettigheder og Pligter saa tydelig bestemte, at derved sikkert Kongemagtens Eenhed og Kraft og Folkets lovbundne Frihed. Kongen, understøttet af et ansvarligt

Statsraad, har den udøvende Magt, Domstolene, blandt hvilke Høiesteret er Rigets øverste Domstol, har den dømmende Magt; og Folket har ved sine valgte Repræsentanter, hvis Forsamling kaldes Storting, Ret til at give Love, paalægge Skatter, give Fremmede Borgerret o. s. v. Stortinget, som samles hvert tredie Aar, deles i Odelstinget og Lagthinget. Det første har blandt Andet Ret til at sætte Medlemmerne af Statsraadet, Høiesteret og Stortinget under Tiltale for Krænkelser af deres Kaldspligter. Kongen har desuden Ret til at sanktionere (stadfæste) de af Stortinget besluttede Love og til at benaade. Kun Indfødte have statsborgerlig Stemmeret, og kun Indfødte eller de af Stortinget Naturaliserede kunne blive Embedsmænd. Kronen er arvelig i den kongelige Familie paa Mandssiden. Hvad der i Henseende til Forholdet imellem Norge og Sverige ikke kunde afgjøres ved Grundloven, blev bestemt ved Rigsakten af 6te August 1815.

Norge var, da Carl den Trettende tiltraadte Regjeringen, i en sørgelig Forfatning, udmattet ved Hungersnød, Krig, Handelens Standsning og et slet Pengevæsen. Denne alderstegne Konge døde efter noget over tre Aars Regjering den 5te Februar 1813 og blev fulgt i Regjeringen af sin adopterede Søn Carl Johan, der i en Alder af 54 Aar besteg Skandinaviens Throner i Overeensstemmelse med den i begge Riger gjeldende Arvefølgeorden. Han blev samme Aar kronet i Thronhjems Domkirke. Født i Staden Pau i det sydlige Frankrige den 26de Januar 1764, dannet under den franske Revolution til en af sin Tids dueligste Hærførere og meest erfarne Statsmænd, kaaredes Johan (Jean) Baptista Julius Bernadotte, Marskalk af Frankrige og Prinds af Ponte-corvo,

54

1810 til svensk Thronfølger, hvorefter han antog Navnet: Carl Johan. Ham var det af Forsynet forbeholdt at forene den nordiske Halvøes tvende ved Sprog, Seder og Religion beslægtede, men ved et unaturligt Nationalhad saa længe fiendske Folk. Allerede som Kronprinds havde han taget virksom Deel i Statsbestyrelsen; og han har saavel da, som efterat han blev Konge, med Kraft og Held virket til Rigernes Lykke og Hæder. Denne af Norden saa høit fortjente Konge, hvis Valgsprog var „Folkets Kjerlighed er min Løn,“ endte sit daadrige Liv den 8de Marts 1844. Ham fulgte i Regjeringen hans eneste Søn Oscar I, hvis Valgsprog er: „Ret og Sandhed.“ Han er født 4de Juli 1799 og har med sin Dronning Josephine Maximiliane Eugenia, 4 Sønner og en Datter.

Saaledes har Fædrenelandets vort elskede Norges Skjebne gennem Aarhundreder været. Dets fremtidige Velstand vil tildeels bero paa, om Videnskaber og Kunster blomstre, Handel, Agerdyrkning og Fædrift fremmes, Fiskerierne befordres, og forbedret Indretning gives hver borgerlig Næringsvei; men især vil Norges Held være afhængigt af Folkets Gudsfrygt, Sedelighed og Oplysning, dets indbyrdes Enighed, dets Lydighed imod Lovene, dets Tarvelighed og Lyst til gavnrig Virksomhed. Kommende Slægter ville bedømme de nu Levende efter det, de have virket for Fædrenelandet, og Historien vil nævne dem med Ros eller Dadel, eftersom de have fortjent.

21. Fortegnelse over Norges Konger fra Harald Haarfager til nærværende Tid.

55

Harald den Første Haarfager, Halfdans Søn, første Konge over hele Norge, til Aar	931.
--	------

Eirik den Første Blodøxe, Harald den Førstes Søn, til	935.
Hakon den Første Adalsteins-Fostre, Harald den Førstes Søn, til	960
Harald den Anden Graafeld, Eirik den Førstes Søn, og Brødre til	976.
(Hakon Sigurdsson Jarl havde derpaa Regjeringen til 995).	
Olaf den Første Tryggvason, den tredie i Slægten fra Harald den Første, til . . .	1000.
(Norge var derpaa deelt imellem Jarlerne Eirik og Sveinn, Hakon Jarls Sønner, samt den svenske Konge Olaf Skotkonung og den danske Konge Sveinn Tveskjæg, til 1015).	
Olaf den Anden den Hellige, den fjerde i Slægten fra Harald den Første, til . . .	1030.
Sveinn, en Søn af Kong Knut i Danmark og England og Alfifa, til	1035.
Magnus den Første, kaldet den Gode, Olaf den Helliges Søn, til	1047.
Harald den Tredie Haardraade, Olaf den Helliges Halvbroder, der fjerde i Slægten fra Harald den Første til	1066.
Olaf den Tredie Kyrre, og Magnus den Anden, Harald Haardraades Sønner, den sidste til 1069. den første til	1093.
Magnus den Tredie Barfod, Olaf Kyrres Søn, til	1103.

56

Olaf den Fjerde, Eystein den Første og Sigurd den Første Jorsalfarer, Magnus Barfods Sønner, den første til 1116, den anden til 1122 og den tredie til	1130.
Magnus den Fjerde, den Blinde, Sigurd Jorsalfarers Søn, og Harald den Fjerde, Gille, Magnus Barfods Søn, den første til 1134, den sidste til . . .	1136.
Sigurd den Anden Mund, Eystein den Anden og Inge den Første, Harald Gilles Sønner, den første til 1155, den anden til 1157, og den tredie til . .	1161.
Hakon den Anden Herdabreid, Sigurd Munds Søn, til	1162.
Magnus den Femte, Jarlen Erling Skakkes Søn og Sigurd Jorsalfarers Dattersøn til .	1184.
Sverrer (eller Sverrir) Magnus, Sigurd Munds Søn, til	1202.
Hakon den Tredie, Sverrers Søn, til . . .	1204.
Guthorm, Sønnesøn af Sverrer og Søn af Sigurd Sverressøn, til	1204.
Inge den Anden Baardssøn, Sigurd Munds Dattersøn og Sverrers Søstersøn til .	1217. ⁵⁷
Hakon den Fjerde, den Gamle, Sverrers Sønnesøn og Hakon den Tredies Søn til	1263.
Magnus den Sjette, Lagabøter, Hakon den Fjerdes Søn, til	1280.
Eirik den Anden Præstehader, Magnus Lagabøters Søn, til	1299

Hakon den Femte Haalæg, den forriges Broder til	1319.	
Magnus den Syvende, Eirikson, Hakon den Femtes Dattersøn, tillige Konge i Sverige, i Norge den Gode, i Sverige Smek kaldet, omtrent til	1355.	
Hakon den Sjette, den Foregaaendes Søn, til .	1380.	
Olaf den Femte, Hakon den Sjettes Søn, den Unge kaldet, tillige Konge i Danmark, til	1387.	
Margreta, den Forriges Moder, Hakon den Sjettes Enke, Datter af den danske Konge Waldemar Christophersøn, og tillige regjerende Dronning i Danmark og Sverige, hvilke Riger hun forenede under et fælles Overhoved ved den kalmarske Union af 1397, til . . .	1412.	
Eirik den Tredie af Pommern, Margretas Søsterdatters Søn, tillige Konge i Danmark, hvor han var den niende, og i Sverige, hvor han var den trettede Konge af dette Navn til	1442.	
Christopher af Bayern, den Forriges Søstersøn, tillige Konge i Danmark og Sverige, til	1448.	58
Carl den Første Knutson af den svenske Æt Bonde, tillige Konge i Sverige, hvor han var den Ottende af dette Navn, til	1450.	
Christian eller Christjern den Første, Greve af Oldenburg, Hertug i Slesvig og Greve siden Hertug i Holstein, tillige Konge i Danmark og tildeels i Sverige, til	1481.	

Hans eller Johan, den Forriges Søn, tillige Konge i 1513.
 Danmark og tildeels i Sverige, fra 1483
 til

Christian eller Christjern den Anden, den Umilde 1523.
 eller Tyrannen kaldet, Kong Hans's Søn, tillige
 Konge i Danmark og en kort Tid ogsaa i Sverige,
 til hans Afsættelse

(Bemægtigede sig Regjeringen en Tid i 1531 og 1532).

Frederik den Første, den Forriges Farbroder og 1533.
 Christian den Førstes Søn, tillige Konge i
 Danmark, til

(Derefter førte Norges Riges Raad Regjeringen indtil 1537,
 da Christian den Tredie bemægtigede sig den).

Christian eller Christjern den Tredie, Frederik den 1559.
 Førstes Søn, til

Frederik den Anden, den Forriges Søn, til 1588. ⁵⁹

Christian den Fjerde, Frederik den Andens Søn, til 1648.

Frederik den Tredie, Christian den Fjerdes Søn, til 1670.

Christian den Femte, den Forriges Søn, til 1699.

Frederik den Fjerde, Christian den Femtes Søn, til 1730.

Christian den Sjette, den Forriges Søn, til 1746.

Frederik den Femte, Christian den Sjettes Søn, til 1766.

Christian den Syvende, Frederik den Femtes Søn, til 1808.

Frederik den Sjette, Christian den Syvendes Søn, 1814.
 indtil da han, ifølge den kielske Fredstractat,
 nedlagde Regjeringen

(Christian den Tredie og Efterfølgere indtil 1814 vare tillige Konger i Danmark, saa og Hertuger i Slesvig og Holstein, samt tildeels Grever i Oldenburg og Delmenhorst).

Christian Frederik, Frederik den Femtes Sønnesøn, blev 1814 valgt til Norges Konge, men nedlagde Regjeringen s. A. i Anledning af Norges og Sveriges Forening under een Konge.

Carl den Anden, tillige Konge i Sverige, hvor han 1818.
kaldtes Carl den Trettende, til

Carl den Tredie Johan, tillige Konge i Sverige, hvor 1844. ⁶⁰
han var Carl den Fjortende Johan, til

Oscar den Første, Norges og Sveriges nu regjerende Konge,
hvis ældste Søn er Kronprinds Carl.

Trykt hos Brøgger & Christie.